

Temel Kaynaklardaki Yeri ve Hayatı Bağlamında Kilis'te Tanıdık Bir Sahâbî; Şurahbil B. Hasene

MUAMMER BAYRAKTUTAR

YRD. DOÇ. DR., KİLİS 7 ARALIK Ü. İLAHIYAT F., HADİS ANABİLİM DALI.
mbayraktutar@kilis.edu.tr

Öz

Hız. Peygamber (s.a.s.)'in ashabından her bir sahabinin hayatı, hem İslâm'ın doğuş ve yayılış tarihine hem de Kur'ân ve sünnetin öğrenilmesi ve nakledilmesine ışık tutması bakımından önemini ve değerini koruyan bir konuma sahiptir. Yine sahabilerin yaşadığı ve bir şekilde içinde bulunduğu İslâm coğrafyasına ait belde ve bölgelerde, insanlar sahabileri unutmamış, adlarını ve hatıralarını yaşatmak suretiyle İslâm tarihindeki yerlerini ve rollerini asla göz ardı etmemiştir. İşte İslâm'ın ilk doğuş yıllarından itibaren Hz. Peygamber (s.a.s.)'in yanında yer alan ve Hz. Peygamber (s.a.s.)'in irtihalinden sonra da İslâm'ın fetih hareketleriyle yayılmasına öncülük etmiş olan sahabilerden biri, Kilis ilinde asırlardır adı yaşatılan ve bilinen Şurahbil b. Hasene'dir. Dolayısıyla Kilis ilinde daha çok kendisine nispet edilen bir merkad veya makam sebebiyle, yöre halkı tarafından tanınan bir sahâbî olması itibarıyla bu çalışma, Şurahbil b. Hasene'nin hayatını, İslâm tarihindeki rolünü ve bir sahâbî olarak hadis ilmindeki yerini araştırmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Şurahbil b. Hasene, Kilis, İslâm fetihleri, hadis, sahabe

IN CASE OF HIS LIFE AND PLACE IN THE MAIN SOURCES, A FAMILIAR
COMPANION OF PROPHET MUHAMMED IN PROVINCE OF KILIS;
SHRAHBIL B. HASNH

Abstract

The life of every single companion of prophet Muhammed, known as *Sahaba in Islam*, has a significant place because of their contribution to the history of Islam

(its emergence and enlargement) and to teaching and transferring of Quran and Sunnah. People in the Islamic cities and regions that sahaba had lived or stayed for a while, never forget the sahaba and cherish their memories with remembering role of sahaba in the history of Islam. One of the sahaba who supported prophet Muhammed during his life and after him helped to spread Islam through conquests is Shrahbil b. Hasnh who is well known for centuries in the province of Kilis. Therefore, this study aims to research Shrahbil b. Hasnh's life and his role in the history of Islam and his position in the Hadith has studied, due to the fact that being a well-known sahaba in the province of Kilis and having a memorial in there.

Keywords: Shrahbil b. Hasnh, Kilis, Islam conquests, hadith, Companion of prophet Muhammed, Sahaba

GİRİŞ

Hz. Peygamber (s.a.s.)'in sâdık dost ve arkadaşları olarak bilinen ilk Müslüman nesil sahâbenin, İslâm tarihinde önemli ve ayrı bir yeri vardır. Her ne pahasına olursa olsun daima Hz. Peygamber (s.a.s.)'in yanında durmak suretiyle, İslâm'ın yayılması ve müdafaa edilmesinde sergiledikleri fedakârlıklar, Kur'an ve sünnetin öğrenilmesi, hayata yansıtılması, muhafaza edilmesi ve gelecek nesillere aktarılmasında ortaya koydukları samimi ve örnek gayretler, sahâbenin önemini daha da anlamlı kılmaktadır. Hz. Peygamber (s.a.s.)'in irthalinden sonra da İslâm uğrunda çabalarını daha da artırarak dünyanın her yerine İslâm'ı yayma konusunda seferber olmaları, bu uğurda fetih hareketleri düzenlemeleri sahâbenin önemini bir kez daha ortaya koymaktadır. Medîne'den ayrılarak muhtelif bölgelere fetih amacıyla dağılmış sahâbiler, gittikleri yerlerde ya şehit olarak ya da kalan ömürlerini oralarda tamamlayarak bu dünyadan ayrılmışlardır. Ancak sahâbenin yolunun düştüğü, bulunduğu, yaşadığı ve vefat ettiği yerlerde Müslüman nesiller sahâbeyi unutmamış, onların hatıralarını canlı tutmuş, gösterdikleri fedakârlık ve gayretleri hiçbir zaman unutmamış, adlarını ve sanlarını daima yaşatmaya çalışmışlardır. Bu bağlamda erken dönemlerde fethedilen İslâm şehir ve beldelerinin Hz. Peygamber (s.a.s.)'in ashabıyla yakın bir ilişkisi söz konusudur. Sahâbenin yoğun olarak yaşadığı ve medfun bulunduğu belde ve bölgeler arasında Hicaz bölgesinin yanı sıra, Irak, Şâm (Bilâduş-Şâm)¹ ve Mısır bölgesini saymak mümkündür. İslâm tarihinde Suriye bölgesinin, bu arada Kilis, Azâz ve çevresini de içine alan Haleb şehri ve mıntıkasının, Hz. Peygamber (s.a.s.)'in vefatından daha birkaç yıl sonra, Hz. Ebûbekir ve Hz. Ömer'in hilâfeti dönemlerinde feth-

¹ Suriye, Ürdün, Lübnân ve Filistin'i içine alan bölgeye Bilâduş-Şâm denilir.

dilmesi², söz konusu bölgenin sahâbe tarihi açısından önemli bir yere sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu arada bazı kaynaklarda Kilis merkez ve çevresinde Şurahbil b. Hasene gibi bazı sahabilerin makam ve merkadlerinin bulunduğundan söz edilmesi³, bu arada bölge halkının hafızasında asırlardan beri böyle bir kabulün bulunması, söz konusu sahabinin hayatının yakından araştırılmasını gerekli kılmaktadır. Ancak mevcut araştırmalar neticesinde Şurahbil b. Hasene'nin Kilis'le irtibatına ilişkin ilk dönem kaynaklarında herhangi bir kayda rastlanılmamaktadır⁴. Buna karşın, Kilis ve çevresinin tarihî olarak Şam diyarının bir parçası olmasının yanısıra, Şurahbil b. Hasene'nin Şam bölgesini fetheden komutanlardan birisi olarak sefer ve fetihler sebebiyle bölgede bulunabilme ihtimali, onun Kilis ve çevresiyle yakın bir ilişkisinin bulunması olasılığını güçlendirmektedir. Zira ilk dönem İslâm fetihlerinin bir özelliği de sahâbe ordularının zaman zaman bazı savaşlarda ve fetihlerde birbirlerine destek olmak amacıyla birlikte hareket etmeleridir. Ancak şu da bir gerçektir ki, sahâbe de dâhil, İslâm tarihinde bilinen birçok âlim ve tarihî şahsiyetin gerçek kabirlerini her zaman için tespit edebilmenin güç olmasıdır. Zira aynı tarihî şahsiyetle ilgili birden fazla şehirde kabri bulunduğu şeklinde çok sayıda bilgiler ve haberler bulunabilmektedir. Bu durumun bariz örneklerinden birinin de sahâbî Şurahbil b. Hasene olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim ileride tekrar değinileceği gibi Şurahbil b. Hasene'nin Ürdün'deki kabri yanısıra, kendisine Kilis'te de bir kabir nispet edilmektedir.⁵ Ancak her ne kadar Şurahbil b. Hasene'nin kabri Kilis'e nis-

² Vâkîdî, Muhammed b. Ömer b. Vâkîd es-Sehmî, *Futûhu's-Şam*, thk. Abdullattîf Abdurrahman, Dâru'l-kütübü'l-İlmiyye, Beyrût 1417/1997, I, 237-306; Belâzûrî, Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Dâvûd, *Futûhu'l-buldân*, Mektebetu'l-hilâl, Beyrût 1988, s. 146-156; Konyalı, İbrahim Hakkı, *Abideleri ve Kitâbeleri İle Kilis Tarihi*, Fatih matbaası, İstanbul 1968, s. 49; Çolakoğlu, Şinasi, *Kilis Tarihi Üzerine Deneme*, Kilis Kültür Derneği Yay., Ankara 1995, s. 9-11.

³ Guzzî, Kâmil b. Hüseyin b. Muhammed el-Bâli el-Halebî, *Nehru'z-zeheb fi tarihi Haleb*, Dâru'l-kalem, Haleb 1419, I, 288.

⁴ Kilis'i doğrudan Şurahbil b. Hasene ile irtibatlı kılan bazı bilgilere de rastlanılmaktadır. Ancak bu tür bilgilerin mevcut temel kaynaklara göre teyid edilmesi mümkün görünmemektedir. Örnek olarak Kültür Bakanlığı'nın web sayfasında Kilisli Kalaycıoğlu'nun yazdığı el yazısı tarih kitabında, Şurahbil hakkında şu bilgilerin bulunduğuna yer verilmektedir: "Hz. Ömer, h. 17 yılında Ebû Ubeyde b. Cerrah kumandası altında İslâm ordusunu Suriye'nin fethine gönderdi. Şurahbil bin Hasene sekiz bin kişilik bir kuvvet ile Azaz'ı ele geçirdikten sonra, Kilis'te Meşhedlik denilen bölgede kanlı bir savaş yaptı. İslâm sancağını bu beldeye diktikten sonra altı ay bu bölgenin komutanlığını yaptı, bu sırada kolera hastalığına yakalandı ve h. 18 yılında vefat etti." <http://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/kilis/gezilecek/yer/surahbil-bin-hasene-sor-habil-haseneturbe-ve-zaviyesi> (e.t. 11.11.2014).

⁵ Araştırma esnasında elektronik ortamlarda yapılan taramalarda Şurahbil b. Hasene'ye Kilis dışında başka şehirlerde de kabir nispet edildiğine şahit olunmuştur. Bunlardan birisine göre, Irak'ın Bakuba şehrinde bulunan Şurahbil b. Hasene'nin kabrine Şii milisler tarafından saldırı düzenlendiği ifade edilmektedir. Bkz. http://www.hdrmut.net/vb/showthread.php?t=209423#.VI8xDvI_tKM (e.t. 15.12.2014).

Yine Şurahbil b. Hasene'ye Suriye'nin başkenti Şam'da da bir kabir nispet edilmektedir. Bkz. http://www.naseemalsham.com/ar/Pages.php?page=readTourism&pg_id=8766 (e.t. 15.12.2014). Ancak

pet edilse de, şu zamana kadar yapılan kısmî çalışmalarda Kilis'teki kabrin Şurahbil b. Hasene'ye nispetinin kesin olduğuna ilişkin bir bilgi ve kayıt ortaya konulamamıştır. Nitekim İbrahim Hakkı Konyalı, Kilis'de bulunan ve ashaba nisbet edilen şehit mezarlarının sonradan kabul edilmiş birer makam olma ihtimaline dikkat çekmektedir. Ayrıca, Kilis'te Şurahbil b. Hasene'ye nisbet edilen mezarın ona nisbet edilmesinin doğru olmadığını, Tanrı'nın rahmetini celbetmek amacıyla yapılmış bir makam olabileceğini belirtmektedir.⁶ Yine Kilis'te bulunan Şurahbil Zâviyesi hakkında yapılan bir araştırmada da; "Şurahbil Zâviye'sinin inşâsıyla ilgili herhangi bir kitâbe ve bilgi mevcut değildir. Ayrıca eserin birçok tamire maruz kalması inşâ tarzından hareketle tarihlendirme yapma imkânını da ortadan kaldırmaktadır. Dolayısıyla zaviyenin kesin yapım tarihi bilinmemektedir. Ancak zaviyenin mescidindeki mezâr sahabilerden Şurahbil b. Hasene'ye atfedilmektedir. Şayet Şurahbil gerçekten burada gömülü ise zaviyenin tamamen olmasa bile Şurahbil'in mezarının bulunduğu bölümün çok erken tarihlerde, bu bölgelerdeki Türk hâkimiyetinden önce yapılmış olması mümkündür. Eğer bu dönemde yapılmadıysa, Türklerin Anadolu'yu fethetmeleriyle birlikte, böyle ulu kişiler için birçok şehir veya yüksek tepelere makam mahiyetinde türbeler yapmaları ve zamanla bu türbelerin etrafında tekke ve zâviyelerin teşekkül ettiği devirlerde yapılmış olması da muhtemeldir." denilmektedir.⁷ Dolayısıyla bu tür çalışmalarda kesin bilgilere ulaşmadıkça bir tarihî şahsiyeti bir yere nispet etmek yerine, ilgili şahsiyeti yakından tanımanın, tarihteki yeri ve önemi üzerinde yoğunlaşmanın daha doğru bir yaklaşım olduğu kanaatindeyiz. Şu halde bu çalışma da esas olarak, Hz. Peygamber (s.a.s.)'in bir sahabisi ve bölgenin fethinde rol alan bir komutan olması itibarıyla, Şurahbil b. Hasene'nin temel kaynaklardan hareketle hayatını, İslâm tarihi ve hadis ilmindeki yerini incelemeyi hedeflemektedir.

I. ŞURAHBİL B. HASENE'NİN HAYATI

Doğumu ve Nesebi: Hicretten 50 sene önce (m. 574) yılında Mekke'de doğan⁸ Şurahbil b. Hasene Hz. Peygamber (s.a.s.)'in ashabından ve Mek-

temel kaynaklarda bu nispetleri teyid etmek mümkün değildir. Dolayısıyla Kilis dâhil bir çoğunun makam olması muhtemeldir.

⁶ Konyalı, *Kilis Tarihi*, s. 53, 517.

⁷ Dündar, Abdulkadir, *Kilis'te Osmanlı Dönemi Mimâri Eserleri*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1999, s. 339-340. Şurahbil Zâviyesi'nde yer alan kitabeler ve sözkonusu zâviye hakkında geniş bilgi için bkz. Dündar, *age.*, s. 336-340; Tektuna, Mehmet ve Bebekoğlu, Sıdika, *Kilis Kültür Envanteri*, Kilis Valiliği Yay., Ankara 2008, s. 100-101; Akis, Metin ve ark. *Belgelerle Kilis*, Bilnet Matbaacılık, İstanbul 2012, s. 44.

⁸ Hevâş, Ahmed Sa'îd, "Şurahbil b. Hasene", *el-Mevsû'atu'l-'arabiyye*, el-Cumhûriyyetu'l-'Arabiyyetu's-

ke döneminde iman eden ilk Müslümanlardan biridir. Tam adı ise Ebû 'Abdillah Şurahbil b. 'Abdillah b. el-Mutâ' el-Kindî'dir. Kaynaklarda nesebi, Şurahbil b. 'Abdullah b. el-Mutâ' b. 'Abdillah b. el-Gıtrîf b. 'Abdiluzzá b. Cüsâme b. Mâlik b. Mülâzim b. Mâlik b. Ruhm b. Sa'd b. Yeşkur b. Mu-beşşir b. el-Gavs b. Mürr'dür. el-Gavs b. Mürr ise, Temîm b. Mürr'ün kardeşidir. Şurahbil b. Hasene kabile olarak ise Kinde kabilesine mensuptur.⁹ Şurahbil b. Hasene'nin Kinde kabilesinin yanısıra Temîm kabilesine mensup olduğu, bu arada köken itibariyle Şurahbil'in Yemen ehlinden olduğu nakledilmiştir.¹⁰ Ancak kaynakların verdiği bilgilere göre Kinde kabilesine mensubiyeti daha doğrudur. Şurahbil b. Hasane, Abdurrahmân b. Hasene'nin de kardeşidir.¹¹ Ebû Abdullah, Ebû 'Abdirrahmân ve Ebû Vâsile el-Kindî şeklinde künyeleri bulunmaktadır.¹² Şurahbil'in Abdullah, Abdurrahman¹³, Rebîa,¹⁴ Emetullah¹⁵ adında çocukları vardır.

Şurahbil b. Hasene, kendisi henüz küçük yaşta iken babasının vefat etmesi sebebiyle olmalı ki babası yerine annesine nispet edilmiştir. Zira Şurahbil küçük yaşta iken babası vefat etmiş olup bundan böyle annesi Hasene'nin yanında kalmış ve büyümüştür.¹⁶ Bu sebeple isminde yer alan Hasene annesinin adı olup Ma'mer b. Habîb b. Vehb b. Huzâfe el-Cumahî'nin mevlâsı/azadlı kölesidir.¹⁷ Efendisi Ma'mer, Hasene'yi Abdullah b. Amr b. el-Mutâ'

Sûriyye, Dımaşk 2005, XI, 630.

⁹ Taberânî, Ebu'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed b. Eyyûb, *el-Mu'cemu'l-kebir*, thk. Hamdi b. Abdilmecid, Mektebetu'l-'ulûm ve'l-hikem, Musul 1404/1983, VII, 304 (7205); İbn Asâkir, Ebû'l-Kâsım Ali b. el-Hasen b. Hibetillâh, *Târihu medîneti Dımaşk*, thk. Muhibbuddin Ebi Sa'id el-Umerî, Dâru'l-fikr, Beyrût 1415/1995, XXII, 366; İbn Esir, İzzuddin b. el-Esir Ebi'l-Hasen Ali b. Muhammed el-Cezerî, *Usdu'l-gâbe fi marîfeti's-sahâbe*, thk. M. İbrahim el-Bennâ vd., Dâru's-şab, Kâhire 1970, II, 512; İbn Hacer, Ebu'l-fadl Ahmed b. 'Ali b. Muhammed Askalânî, *el-İsâbe fi temyizi's-sahâbe*, thk. A. Ahmed 'Abdulmevcûd, A. Muhammed Muavvid, Dâru'l-kütüb'l-ilmîyye, Beyrût 1415, III, 265-266.

¹⁰ Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil b. İbrâhîm b. el-Mugire el-Buhârî, *et-Târihu'l-kebir*, Mec-lisu dâireti'l-maarifi'l-umânîyye, Haydarâbâd, ts., IV, 247; İbn Hibbân, *es-Sikât*, III, 187; İbn 'Asâkir, *Târihu medîneti Dımaşk*, XXII, 464; Hevâş, "Şurahbil b. Hasene", *el-Mevsû'atu'l-arabiyye*, XI, 630.

¹¹ İbn 'Asâkir, *Târihu medîneti Dımaşk*, XXII, 468-69; İbn Esir, *Usdu'l-gâbe*, III, 332, 390; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 302.

¹² İbn 'Asâkir, *Târihu medîneti Dımaşk*; XXII, 464; İbn Esir, *Usdu'l-gâbe*, II, 512; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 266.

¹³ İbn Mâkûlâ, Ebû Nasr Ali b. Hibetullah, *el-İkmâl fi ref'i'l-irtiyâb 'ani'l-mü'telif ve'l-muhtelif fi'l-esmâi ve'l-kinâ ve'l-ensâb*, thk. Abdurrahman b. Yahya el-Muallimî, Daru'l-kütüb'l-ilmîyye, Beyrût 1411, II, 470; İbn Esir, *Usdu'l-gâbe*, III, 356. İbn Hacer, *el-İsâbe*, V, 31.

¹⁴ İbn Mâkûlâ, *el-İkmâl*, II, 469; İbn Esir, *Usdu'l-gâbe*, II, 61.

¹⁵ Sehâvi'ye göre Abdurrahman b. Misver'in annesi Emetullah Şurahbil'in kızıdır. Bkz. Sehâvî, Şemsuddin Ebu'l-Hayr Muhammed b. Abdirrahmân es-Sehâvî, *et-Tuhfetu'l-latîfe fi tarihi'l-Medîneti'l-Münevvere*, Dâru'l-kütüb'l-ilmîyye, Beyrût 1413/1993, II, 154. Ayrıca bkz. İbn Sa'd, Ebû 'Abdillah Muhammed b. Sa'd b. Menî', *et-Tabakâtu'l-kübrâ*, thk. M. Abdulkâdir 'Atâ, Dâru'l-kütüb'l-ilmîyye, Beyrût 1410/1990, V, 330; İbn Kuteybe, Ebû Muhammed 'Abdillâh b. Müslim b. Kuteybe ed-Dineverî, *el-Me'ârif*, thk. Servet 'Ukkâşe, el-Hey'eti'l-misriyyeti'l-âmme, Kahire 1992, s. 429. İbn Hibbân'ın verdiği bilgilere göre ise, Abdurrahman b. Misver'in annesi Nesime olup Şurahbil b. Hasene'nin kızıdır. Bkz. İbn Hibbân, *es-Sikât*, V, 101.

¹⁶ Hevâş, "Şurahbil b. Hasene", XI, 630.

¹⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-kübrâ*, VIII, 224; İbn Hibbân, *es-Sikât*, III, 99; İbn 'Abdilberr, Ebû 'Umer Yûsuf b. 'Abdillâh b. Abdilberr en-Nemerî, *el-İstî'âb fi marîfeti'l-ashâb*, thk. A. Muhammed Bicâvî,

el-Kindî ile evlendirmiş, bu evlilikten de Hasene, Şurahbil'i dünyaya getirmiştir.¹⁸ Şurahbil'in babası Abdullah vefat edince annesi Hasene, Benî Züreyk'dan Süfyân b. Ma'mer¹⁹ ile evlenmiştir. Ma'mer ise, Şurahbil'in annesi Hasene'nin efendisi, Ma'mer b. Habîb olup Süfyân'ı evlat edinmiş ve onunla hıf (dostluk, yardımlaşma ve himaye anlaşması) yapmıştır. Bu sebeple Süfyân, babası olarak Ma'mer b. Habîb'e nispet edilmiştir. Ma'mer b. Habîb, Süfyân'ı, Şurahbil de yanındayken azadlısı Hasene'yle evlendirmiştir. Hasene, Süfyân ile evliliğinden de Câbir ve Cünâde'yi dünyaya getirmiştir.²⁰

Kaynaklarda yer alan bilgilere göre, Şurahbil b. Hasene Benî Zühre'nin halifi/anlaşmasıydı²¹. Annesinin daha sonra evlendiği Süfyân b. Ma'mer b. Habîb'den olma kardeşleri Cünâde ve Câbir'in vefat etmesi üzerine Benî Zühre ile hıf yapmıştır.²² Belâzûrî'ye göre önceleri Benî Cumah'ın halifi iken, Müslüman olunca Benî Zühre'ye dönmüştür.²³

Müslüman Olması ve Hicreti: Şurahbil b. Hasene İslâm'ın ilk başlarında Müslüman olan sahâbilerden biridir. Zira Hz. Peygamber (s.a.s.)'in peygamber olarak gönderilmesi üzerine derhal Şurahbil, annesi Hasene, onun kocası Süfyân b. Ma'mer el-Cumahî ve oğullarıyla birlikte Müslüman olmuşlardır.²⁴ Mekke döneminde ilk Müslümanların yaşadıkları zulüm ve eziyetlere Şurahbil b. Hasene de maruz kalmış ve sonuçta müşriklerin baskısının artması üzerine kendisi ve kardeşleriyle birlikte Habeşistan'a hicret etmiştir.²⁵ Nitekim kaynaklar Habeşistan'a hicret eden ikinci kabilede yer alanlar arasında, Şurahbil b. Hasene'nin yanısıra annesi Hasene, annesinin ikinci eşi Süfyân b. Ma'mer ve oğulları Câbir²⁶ ve Cünâde'nin²⁷ de bulunduğunu kaydetmektedir.²⁸

Dâru'l-cil, Beyrût 1412/1992, IV, 1811; İbn Esîr, *Usdu'l-gâbe*, II, 512; İbn Hacer, *el-İsâbe*, VIII, 85.

¹⁸ İbn Hazm, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Saîd b. Hazm b. el-Endelüsî, *Cemheretu ensâbi'l-arab*, Daru'l-kütübî'l-ilmîyye, Beyrût 1983/1403, s. 162. ez-Zübeyr'den nakledildiğine göre Şurahbil, Hasene'nin oğlu olmayıp Şurahbil'i evlat edinmiş, böylece kendisine nispet edilmiştir. Hasene de Bahreyn'in bir nahiyesi olan Adevlâdandır. Adevliyye gemileri de bu nahiyeye nispet edilmiştir. İbn 'Asâkir, *Târîhu medîneti Dimaşk*, XXII, 465; İbn Esîr, *Usdu'l-gâbe*, II, 513. (krş, Kitâbu Nesebi Kureys, s. 395).

¹⁹ Biyografisi için bkz. İbn Esîr, *Usdu'l-gâbe*, II, 256.

²⁰ İbn Hazm, *Cemheretu ensâbi'l-arab*, s. 161-162; Sem'ânî, Ebû Sa'd Abdulkerim b. Muhammed b. Mansûr es-Sem'ânî, *el-Ensâb*, thk. Abdurrahman b. Yahya el-Muallimî vd., Meclisu dâireti'l-maarifî'l-usmâniyye, Haydarâbâd 1382/1962, IV, 163; İbn Esîr, *Usdu'l-gâbe*, II, 512-513;

²¹ İbn 'Asâkir, *Târîhu medîneti Dimaşk*, XXII, 465, 468, 470, 478,

²² İbn Esîr, *Usdu'l-gâbe*, II, 512.

²³ Belâzûrî, Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Dâvûd, *Ensâbu'l-eşraf*, thk. Suheyl Zekeriyâ, Riyâd ez-Ziriklî, Dâru'l-fikr, Beyrût 1417/1996-*eşraf*, X, 10.

²⁴ Hevâş, "Şurahbil b. Hasene", XI, 630.

²⁵ İbn 'Asâkir, *Târîhu medîneti Dimaşk*, XXII, 470; İbn Esîr, *Usdu'l-gâbe*, II, 513; Hevâş, "Şurahbil b. Hasene", XI, 630.

²⁶ Biyografisi için bkz. İbn 'Abdilberr, *el-İstî'âb*, I, 221-222; İbn Esîr, *Usdu'l-gâbe*, I, 303.

²⁷ Biyografisi için bkz. İbn 'Abdilberr, *el-İstî'âb*, I, 248; İbn Esîr, *Usdu'l-gâbe*, I, 355.

²⁸ İbn İshâk, Muhammed b. İshâk b. Yesâr, *Siretu İbn İshâk*, thk. Suheyl Zekkâr, Dâru'l-fikr, Beyrût

Habeşistan'a hicret eden Şurahbil ve âilesi, akabinde Medine'ye dönerek Benî Züreyk'in yanına yerleşmişlerdir.²⁹ Hz. Ömer'in hilâfeti döneminde Süfyan ve iki oğlu vefat etmiş ve geriye soylarını devam ettirecek herhangi bir nesil bırakmamışlardır. Bu durumda Şurahbil b. Hasene, Benî Zühre'ye dönmüş ve onlarla hılf yaparak yanlarına yerleşmiştir. Şurahbil'in Benî Zühre ile hılf yapması üzerine Ebû Saîd b. el-Muallâ b. ez-Zürakî Hz. Ömer'e Benî Zühre'yi şikâyet etmiş ve 'benim halîfim benden başkasına dönemez' demiştir. Bunun üzerine Şurahbil, kendisinin Benî Züreyk'in halifi olmadığını, sadece kardeşleriyle onların yanına yerleştiklerini, dolayısıyla kardeşlerinin vefatı üzerine artık dilediğiyle hılf yapabileceğini ifade etmiştir. Şurahbil'in bu cevabı üzerine Hz. Ömer Ebû Saîd ez-Zürakî'ye bu hususta delil getirmesini istemiş, aksi halde bu durumda Şurahbil'in kendisi hakkında daha yetkili olduğunu söylemiştir. Ebû Saîd'in delil getirememesi üzerine, Şurahbil b. Hasene Benî Zühre ile hılfına devam etmiştir.³⁰

Vefatı: Şurahbil b. Hasene h. 18 (m. 639) yılında Amvâs tâununda³¹ 67 yaşında vefat etmiştir.³² Kaynakların belirttiğine göre Şurahbil, Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh ile aynı günde tâundan vefat etmiştir.³³ Kaynaklarda Şurahbil'in vefat yeri olarak ise Şam gösterilmektedir.³⁴ Kaynaklar da Şam olarak bahsedilenin yerin Dımaşk değil, Ürdün'ü de içine alan Bilâduş-Şâm olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim bunu teyit eder mahiyette Şurahbil

1398/1978, s. 225; İbn Hişâm, Ebû Muhammed Abdülmelik b. Hişâm b. Eyyüb el-Hımyerî (v. 118), *Sîretu'n-Nebî*, thk. M. Fethî es-Seyyid, Dâru's-sahâbe, Tantâ 1416/1995, I, 414 (No: 320). Ayrıca bkz. İbn 'Asâkir, *Târîhu medîneti Dımaşk*, XXII, 467; İbn Kesir, Ebû'l-Fidâ İsmâ'il b. 'Umer b. Kesir (v. 774), *el-Bidâye ve'n-nihâye*, (I-XIV), thk. Ali Şîrî, Dâru İhyâ'it-turâsî'l-arabî, 1408/1988, III, 87. Habeşistan'a yapılan sözkonusu hicrete Süfyan b. Ma'mer ve iki oğlunun katılmadığına ilişkin rivayetler de bulunmaktadır. Bkz. İbn 'Asâkir, *Târîhu medîneti Dımaşk*, XXII, 467.

²⁹ İbn Esîr, *Usdu'l-gâbe*, II, 513; Efendioğlu, Mehmet, "Şurahbil b. Hasene", *DİA*, TDV yay., İstanbul 2010, XXXIX, 268.

³⁰ Ebû Nu'aym, Ahmed b. Abdillâh b. Ahmed el-İsbehânî, *Ma'rifetu's-sahâbe*, thk. Âdil b. Yûsuf el-'Azâzî, Dâru'l-vatan, Riyâd 1419/1998, III, 1465; İbn 'Asâkir, *Târîhu medîneti Dımaşk*, XXII, 472; İbn Esîr, *Usdu'l-gâbe*, II, 513; İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, VII, 107.

³¹ Amvâs bir yerleşim yerinin adıdır. Tâun (veba/kolera) salgını, Hz. Ömer'in hilafetinin beşinci yılında h.17'de bu bölgede ortaya çıkmıştır. Hz. Ömer Şam'a gitmeyi düşünmüş, ancak tâun salgınının bölgede yaygın olduğunu haber alınca vazgeçerek geri dönmüştür. Bunun üzerine Ebû Ubeyde kendisine "Allah'ın kaderinden mi kaçırıyorsun?" diye sormuş, halife de ona 'Evet, Allah'ın kaderinden yine onun kaderine kaçırıyorum' diye cevap vermiştir. Sözkonusu tâunda yirmibin civarında Müslüman hayatını kaybetmiştir. Bunların arasında Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh, Muâz b. Cebel, Şurahbil b. Hasene ve Yezid b. Ebî Süfyan gibi sahabiler de yer almaktadır. Makdisî, *el-Bed'ü ve't-târîh*, V, 186. Ayrıca bkz. Belâzûrî, *Futûhu'l-buldân*, s. 141; Zehebî, Ebû 'Abdillâh Şemsuddîn Muhammed b. Ahmed, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, thk. Şu'ayb el-Arnâvût vd., Müessesetür-risâle, ts, I, 284; İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, IV, 226.

³² Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebir*, VII, 304 (7207); İbn Hibbân, *es-Sikât*, III, 187; İbn 'Asâkir, *Târîhu medîneti Dımaşk*, XXII, 468; Hevâş, "Şurahbil b. Hasene", XI, 630.

³³ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebir*, VII, 304 (7208); İbn 'Asâkir, *Târîhu medîneti Dımaşk*, XXII, 477; İbn Esîr, *Usdu'l-gâbe*, II, 513. Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, I, 284. Şurahbil b. Hasene'nin biyografisi için ayrıca bkz. İbn Kuteybe, *el-Me'ârif*, s. 325; İbn Hibbân, *es-Sikât*, III, 183-184 (No: 626); İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 266; Hevâş, "Şurahbil b. Hasene", XI, 630-631.

³⁴ İbn 'Asâkir, *Târîhu medîneti Dımaşk*, XXII, 466, 468, 470, 471, 478, 479.

b. Hasene'nin kabrinin, Ürdün'de Livâü'l-âğvâriş-şimâliyye bölgesindeki Vâdiyi'l-yâbis köyünde bir caminin son cemaat mahallinde özel bir bölme- de bulunduğu, kabrinin Kiliş'te olduğuna dair rivâyetlerin ise doğru olma- dığı belirtilmektedir.³⁵

Vahiy kâtipliği ve elçiliği: Şurahbil b. Hasene Hz. Peygamber (s.a.s.)'in Medine'ye hicret etmesi üzerine kendisi de ailesiyle birlikte Habeşistan'dan Medine'ye dönmüş ve o andan itibaren hep Rasûlullâh'ın beraberinde bu- lunmuş, ashabın ileri gelenlerinden biri olmuştur. Hz. Peygamber (s.a.s.) ile birlikte çok sayıda gazveye katılmış, böylece Hz. Peygamber (s.a.s.)'le arkadaşlık etme, Onun sancağı altında cihad etme şerefine nail olmuştur.³⁶ Şurahbil b. Hasene samimi, muttaki, vera sahibi cömert, misafirperver ve Allah yolunda gayretli ve azimli bir sahabiydi. Okuma ve yazması çok güzeldi.³⁷ Sahâbeden Allah yolunda cihadı konusunda örnek gösterilen en parlak şahsiyetler arasında Şurahbil b. Hasene de yerini almıştır.³⁸

Kaynaklar, Hz. Peygamber (s.a.s.)'in vahiy kâtipleri arasında Şurahbil b. Hasene'yi de zikretmektedir.³⁹ Hz. Peygamber (s.a.s.)'in ilk vahiy kâtibi olduğu⁴⁰ ve Hz. Peygamber (s.a.s.)'in krallara gönderdiği anlaşma ve mek- tupları kaleme aldığı belirtilmektedir.⁴¹ Bu bağlamda Dâriler (Temîm ed-Dârî ve kabilesi) hicretten önce ve sonra olmak üzere Hz. Peygamber (s.a.s.)'i iki kez heyet olarak ziyaret etmişler ve Ondan arazi istemişlerdir. Hz. Peygamber (s.a.s.) de bir deri parçası isteyerek, verdiği araziye onlar için yaz(dır)mıştır. Bu belgeyi yazanlardan ve şahit olanlardan biri de Şu-

³⁵ Efendioğlu, "Şurahbil b. Hasene", XXXIX, 268. el-Hâkim, Şurahbil b. Hasene'nin Hz. Ömer'in hilâfeti döneminde Yermük günü/savaşında öldüğünü söylemektedir ki hatalı bir bilgidir. Bkz. el-Hâkim, *el-Müstedrek ala's-sahihayn*, thk. M. Abdulkadir, Atâ, Daru'l-kutubi'l-ilmîyye, Beyrût 1411/1990, III, 309 (5201). Zira Yermük savaşı 636 yılında gerçekleşmiştir. Kaynakların tamamına yakını ise Şurahbil'in 639 yılında ve Amvâs taununda vefat ettiğini kaydetmektedir. Nitekim Amvâs taunu da aynı yıl ortaya çıkmıştır. Bkz. Fayda, Mustafa "Amvâs", *DİA*, TDV yay., İstanbul 1991, III, 100. Ayrıca Ebû Ubeyde b. Cerrâh'ın da Amvâs taununda vefat etmesi ve kabrinin söz konusu beldeye yakın yerde Ürdün'de bulunması (Bkz. Önkâl, Ahmet, "Ebû Ubeyde b. Cerrâh", *DİA*, TDV yay., İstanbul 1994, X, 249-250), Şurahbil b. Hasene'nin de aynı taunda vefat etmesiyle birlikte düşünüldüğünde Şurahbil'in vefat yerinin Ürdün'de olması ihtimalini daha da güçlendirmektedir.

³⁶ İbn 'Asâkir, *Târihu medîneti Dımaşk*, XXII, 471; Hevâş, "Şurahbil b. Hasene", XI, 630.

³⁷ Hevâş, "Şurahbil b. Hasene", XI, 631.

³⁸ Mısıri, Cemil 'Abdullah Muhammed, *İntişâru'l-İslâm, el-futuhâtî-islâmîyye, zemenü'r-râşidîn, el-Câmi'atu'l-İslâmîyye*, Medîne 1409, s. 84. Mısıri ilgili yerde sahabeden cihadlarıyla ön plana çıkmış sahabilerin listesini vermektedir.

³⁹ Belâzûri, *Futûhu'l-buldân*, s. 455; Belâzûri, *Ensâbu'l-eshraf*, I, 532; İbn Esir, *Usdu'l-gâbe*, I, 63; 'Ali, Cevâd, *el-Mufasssal fi târihi'l-ârab kable'l-islâm*, Dâru's-sâkı, 1422/2001, XV, 121, 127. Kettâni, Muhammed 'Abdulhayy b. Abdilkerim, *et-Terâtîbu'l-idâriyye*, thk. 'Abdullâh el-Hâlidî, Dâru'l-erkâm, Beyrût ts., I, 151; Hz. Peygamber (s.a.s.)'in katipliğini yapan sahabilerin listesi için bkz. Bâli, Vahid b. Abdisselâm, *el-Hulâsatu'l-behiyye fi tertibi ehdâsîs-sireti'n-nebeviyye*, Dâru'l-fevâid, 1428/2003, s. 112; 'Azamî, Muhammed Mustafa, *Küttâbu'n-nebî (s.a.s.)*, Şirketu't-tubâati'l-'arabiyye, Riyâd 1401/1981, s. 72.

⁴⁰ Kettâni, *et-Terâtîbu'l-idâriyye*, I, 153; 'Azamî, *Küttâbu'n-nebî (s.a.s.)*, s. 72.

⁴¹ Kettâni, *et-Terâtîbu'l-idâriyye*, I, 156.

rahbil b. Hasene'dir.⁴² Yine Şurahbil b. Hasene, Hz. Peygamber (s.a.s.)'in bazı anlaşmalarını da kaleme almış bir sahabîdir. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.s.)'in Tebük seferinin sona ermesi üzerine, Eyle kralı Yuhanna b. Ru'be Hz. Peygamber (s.a.s.)'e gelmiş, Hz. Peygamber (s.a.s.) de onlarla anlaşma imzalamış ve cizye ödemeleri karşılığında Eyle halkına güvence vermiştir. Hz. Peygamber (s.a.s.)'in Eyle halkına ve kralları Yuhanna'ya hitap eden mektubunu ve anlaşma metnini Cüheyym b. es-Salt ile Şurahbil b. Hasene'nin yazdığı kaydedilmiştir.⁴³

Şurahbil b. Hasene, Hz. Peygamber (s.a.s.)'in elçileri arasında da yer almaktadır. Nitekim Rasûlullâh (s.a.s.) kendisini elçi olarak Mısır'a göndermiştir. Hz. Peygamber (s.a.s.) vefat ettiği esnada Şurahbil b. Hasene Mısır'da bulunmaktaydı⁴⁴.

Ümmü Habîbe'yi Habeşistan'dan Getirmesi: Şurahbil b. Hasene'nin bir önemli yönü de, Hz. Peygamber (s.a.s.)'in eşlerinden Ümmü Habîbe'yi Habeşistan'dan Medîne'ye getiren sahabî olmasıdır. Ebû Süfyan'ın kızı ve Habeşistan muhacirlerinden olan Ümmü Habîbe, daha önce Ubeydullah b. Cahş'la evliydi. Ubeydullah'ın irtidat etmesi ve Habeşistan'dayken ölmesi üzerine Hz. Peygamber (s.a.s.), Ümmü Habîbe ile henüz o Habeşistan'da iken evlenmiştir. Necaşi Ümmü Habîbe'yi Rasûlullâh (s.a.s.) ile evlendirmiş ve dört bin dirhem/dinar mehir vermiş, akabinde Şurahbil b. Hasene ile Hz. Peygamber (s.a.s.)'e göndermiştir.⁴⁵

Şehâvî'nin (v. 902) kaydettiğine göre, Şurahbil b. Hasene'nin mü'minlerin annesi Ümmü Habîbe'nin kendisine hibe ettiği Medîne'de bir evi vardı. Sonraki dönemlerde evin bir kısmını halife Mehdî'ye satmışlar, o da h. 161'de Mescid-i Nebevî'yi genişletirken ona eklemiştir.⁴⁶ Kaynaklarda açıkça ge-

⁴² Ebû Nu'aym, *Ma'rifetu's-sahâbe*, I, 191; Kettânî, *et-Terâtibu'l-idâriyye*, I, 156; A'zamî, *Küttâbu'n-nebi (s.a.s.)*, s. 72.

⁴³ Vâkıdî, Ebû 'Abdillâh Muhammed b. 'Umer b. Vâkıd, *el-Megâzi*, thk. Marsden Jones, Dâru'l-a'lemî, Beyrût 1409/1989, III, 1031; İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, V, 21.

⁴⁴ İbn 'Asâkir, *Târihu medîneti Dımaşk*, XXII, 471; Ziriklî, Hayruddin, *el-A'lâm*, Dâru'l-'ilm li'l-melâyyîn, Beyrût 1984, III, 159.

⁴⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsnedu'l-İmâm Ahmed b. Hanbel*, thk. Şu'ayb Arnavût vd., Müessesetu'r-risâle, 1421/2001, 398 (27408); Nesâî, Ebû 'Abdirrahmân Ahmed b. Şu'ayb, *el-Müctebâ min'es-sünen*, Nikâh 66 (3350), thk. 'Abdufettâh Ebû Gudde, Mektebetu'l-matbûâtî'l-islâmiyye, Halep 1406/1986, VI, 119; Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebir*, XVII, 53-54 (18920); Hâkim, *el-Müstedrek*, IV, 24 (6773); Dârekutnî, Ebu'l-Hasen 'Ali b. 'Umer el-Bağdâdî, *Sünen*, thk. 'Abdullah Hâşim Yemânî, Dâru'l-ma'rife, Beyrût 1386/1966, III, 246; İbn Hibbân, Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed el-Büstî, *Sahihu İbn Hibbân bi tertibi İbn Belbân*, thk. Şu'ayb el-Arnâvût, Müessesetu'r-risâle, Beyrût 1414/1993, XIII, 385 (6027); Zehebi, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed, *Târihu'l-islâm ve vefeyâtu'l-meşâhîr ve'l-a'lâm*, thk. 'Umer Abdusselâm et-Tedmirî, Dâru'l-kitâbî'l-'arabî, Beyrût 1413/1993, IV, 132-133; İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, IV, 164.

⁴⁶ Şehâvî, *et-Tuhfetu'l-latîfe*, I, 442 (1729). Bu hususta ayrıca bkz. İbn Ziyâ, Muhammed b. Ahmed b. ed-Ziyâ Behâuddin Ebu'l-bekâ, *Târihu Mekketi'l-müşerrefe ve'l-Mescidi'l-Haram ve'l-Medîneti's-şerife ve'l-kabru's-şerif*, thk. 'Alâ İbrâhîm, Eymen Nasr, Dâru'l-kütübî'l-'ilmiyye, Beyrût 1424/2004, s. 284.

rekçesinden bahsedilmese de, Ümmü Habîbe'nin Şurahbil b. Hasene'ye bir vefa borcu ve kadirşinaslık örneği olarak söz konusu evi hediye ve hibe ettiğini akla getirmektedir.

II. İSLÂM TARİHİNDEKİ YERİ

İlk Müslümanlardan, Habeşistan muhacirlerinden, Hz. Peygamber (s.a.s.)'in vahiy kâtibi ve elçilerinden biri olan Şurahbil b. Hasene'nin Rasûlullâh'ın irtihalinden sonra askerî faaliyetlerde, fetih hareketlerinde ve idarî görevlerde yer aldığı ve vefatına kadar ilk iki halife döneminde adının daha da ön plana çıktığı ve önemli görevler ifa ettiği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda Şurahbil b. Hasene'nin ridde hadiselerinin bastırılmasında ve erken dönem İslâm fetihlerinde önemli bir role sahip bulunduğu ve aktif olarak yer aldığı görülmektedir.

A. Ridde Hadiselerinin Bastırılmasındaki Rolü

Hz. Ebûbekir döneminin en önemli hadiselerinden birini ridde/irtidat hadiseleri oluşturmaktadır. Hz. Peygamber (s.a.s.)'in irtihalinden sonra Arap yarımadasının birçok bölgesinde dinî, siyâsî ve iktisâdî sebeplerle dinden dönme hadiseleri patlak vermiştir. İslâmı tam anlamıyla benimsemeyen bazı kimseler dinî sebeplerle, devlete bağlılığı ifade eden zekât sorumluluğunu yerine getirmek istemeyen kişi ve topluluklar ise siyâsî sebeplerle İslâm'dan yüz çevirmeye ve dönmeye başlamıştır. Ridde hadiseleri olarak bilinen sözkonusu kalkışma ve hareketlerin Müslümanların varlık ve bütünlüğüne yönelik bir tehdit oluşturması üzerine, bu hadiseleri bastırmak amacıyla Hz. Ebûbekir askerî hazırlıklara başlamış, uzak bölgelerdeki orduları başkente çağırarak düzenli birlikler oluşturmuş, başlarına da komutanlar atayarak, ridde olaylarının baş gösterdiği belde ve bölgelere sevk etmiştir.⁴⁷

Şurahbil b. Hasene de Hz. Ebûbekir tarafından düzenlenen ridde savaşlarına komutan olarak iştirak etmiş ve irtidat hadiselerinin bastırılmasında önemli görevler ifa etmiştir.⁴⁸ Nitekim Müseylime'nin başını çektiği ridde hadisesini bastırmak üzere Yemâme bölgesine sevk edilen İkrime b. Ebî Cehil'e takviye güç olarak Hz. Ebûbekir, Şurahbil b. Hasene'yi göndermiştir.⁴⁹ Halid b. Velid'in komutasındaki asıl ordunun bölgeye ulaş-

⁴⁷ Apak, Âdem, *İslâm Tarihi (Hulefâ-i Râşidin Dönemi)*, Ensar yay., İstanbul 2014, II, 61-62.

⁴⁸ Hevâş, "Şurahbil b. Hasene", XI, 630.

⁴⁹ Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerir b. Yezid, *Târihu't-Taberî (Târihu'r-rusûl ve'l-mulûk)*, Dâru't-turâs, Beyrût 1387, III, 314-315; İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, VI, 355-356, 363; İbn Esir, *el-Kâmil fi't-târih*, II, 204, 214-215; Apak, *İslâm Tarihi*, II, 62-64.

masını beklemezsizin Müseylime'yle savaşa girişen İkrime ve Şurahbil'in komutasındaki birlikler güç dengesizliği sebebiyle ilk başta yenilgiye uğramışlar, Halid b. Velîd'in bölgeye ulaşmasıyla Yemame savaşından Müslümanlar galip ayrılmışlardır.⁵⁰ Sonuç itibariyle Şurahbil b. Hasene daha Hz. Peygamber (s.a.s.) döneminde yalancı peygamberliğini ilan eden,⁵¹ Hz. Peygamber (s.a.s.)'den sonra da, Hz. Ebûbekir döneminin ridde hadiselerinden birini oluşturan Müseylime'nin ortadan kaldırılmasında önemli görevler ifa etmiştir.

B. İlk İslâm Fetihlerindeki Rolü

Hz. Ebûbekir, ridde hadiselerini bastırıp siyasî otoriteyi yeniden tesis etmek suretiyle Müslümanların birlik ve bütünlüğünü teminat altına almasının ardından, Hz. Peygamber (s.a.s.)'in İslâm'ı yayma ve insanlığa tanıtmaya stratejisinin bir parçası, gereği ve devamı olarak Irak ve Suriye bölgesine yönelik fetih hareketlerinde bulunulmasına karar vermiştir.⁵² Bu gayeyle Hz. Ebûbekir fetih hareketleri için düzenli ordular oluşturmuştur. Bu çerçevede İslâm ordusunu oniki sancak/tugaya ayırmış ve her birinin başına da bir komutan tayin etmiştir ki söz konusu on iki komutandan biri de Şurahbil b. Hasene'dir.⁵³ Halife, Müslümanlara bir bütün olarak cihad ve fetih hareketlerine katılma çağrısında bulunmuş, gerekli hazırlıkların ardından İslâm orduları Şam topraklarında karargâhlar kurarak yerleşmeye başlamışlardır. Hz. Ebûbekir'in İslâm ordularına komutan olarak tayin ettiği Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh Câbiye'ye, Yezîd b. Ebî Süfyân Belkâ'ya, Şurahbil b. Hasene Ürdüne, 'Amr b. el-Âs da Arebe'ye yerleşmiştir.⁵⁴ Şu halde Hz. Ebûbekir'in Şam bölgesini Bizans hâkimiyetinden özgürleştirmek üzere gönderdiği ordu komutanlarından biri de Şurahbil b. Hasene'dir.⁵⁵ Şurahbil b. Hasene Tebük yolunu kullanarak üçbin kişilik bir ordu ile Şam bölgesine hareket etmiştir.⁵⁶

⁵⁰ Belâzûrî, *Futûhu'l-buldân*, s. 94-95; Apak, *İslâm Târîhi*, II, 64-65.

⁵¹ Belâzûrî, *Futûhu'l-buldân*, s. 93

⁵² Bu çerçevede, Hz. Ebûbekir'in fetih hareketlerine karar vermesiyle ilgili olarak kaynaklarda Şurahbil b. Hasene'nin gördüğü bir rüyaya ve Ebûbekir'le aralarında geçen diyaloga yer verilmektedir. Bkz. Ali el-Muttaki, Alâuddin Ali b. Hüsameddin el-Hindî, *Kenzu'l-'ummâl fi süneni'l-akvâl ve'l-ef'âl*, thk. Bekrî Hayâtî, Safvet es-Sekâ, Müessesetu'r-risâle, Beyrût 1401/1981, V, 640-643 (14129).

⁵³ Sallâbî, Ali Muhammed, *el-İnşirâh ve raf'u'd-dıyk fi sîreti Ebîbekri's-siddîk*, Dâru't-tevzî' ve'n-neşri'l-İslâmiyye, Kahire, 1423/2002, s. 210.

⁵⁴ Taberî, Tarih, III, 406; İbn Esîr, *el-Kâmil fi't-târîh*, II, 251; Apak, *İslâm Târîhi*, II, 79.

⁵⁵ Belâzûrî, Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Dâvûd, *Futûhu'l-buldân*, Mektebetu'l-hilâl, Beyrût 1988, s. 111; Hâkim, Ebû Abdillâh Muhammed b. 'Abdillâh en-Nisâbüri, *el-Müstedrek 'ala's-Sahîhayn*, thk. M. 'Abdulkâdir 'Atâ, Dâru'l-kütübi'l-İlmiyye, Beyrût 1411/1990, III, 310 (5206); İbn Esîr, *Usdu'l-gâbe*, II, 513; Ziriklî, *el-A'lâm*, III, 159; Hevâş, "Şurahbil b. Hasene", XI, 630.

⁵⁶ Hevâş, "Şurahbil b. Hasene", XI, 630.

Hız. Ebûbekir ordularını Medîne'den uğurlarken komutanlarına özel tavsiye ve nasihatlar da bulunmuştur. Bu bağlamda kaynaklarda Hız. Ebûbekir'in Şurahbil b. Hasene'ye yaptığı tavsiye ve öğütler de yer almaktadır. Nitekim İbn Zenceveyh'in (v. 251) Sa'îd b. Müseyyib'ten rivâyet ettiğine göre Hız. Ebûbekir ordu komutanları Yezîd b. Ebî Süfyân, 'Amr b. el-Âs ve Şurahbil b. Hasene'yi Şam bölgesine gönderirken, ordu komutanları binikleri üzerinde olduğu halde halife Hız. Ebûbekir yaya olarak yürüyerek onları vedâ tepesinde uğurlamış ve onlara şu tavsiyelerde bulunmuştur: "Allah'tan sakının ve korkun. Onun yolunda gazâ ve cihad edin. Allah'ı inkâr edenlerle savaşın. Muhakkak ki Allah dininin yardımcısıdır. Haddi aşmayın (veya ganimet malından dağıtılmadan önce bir şey almayın). Müsle⁵⁷ yapmayın. Korkuya kapılmayın. Yeryüzünde fitne ve fesada fırsat vermeyin. Size emredilenlere isyan edip karşı çıkmayın. Müşriklerden oluşan düşmanlarla karşılaştığınızda- Allah'ın izniyle- onları üç şeye davet edin. Eğer davetinizi kabul ederlerse, siz de kabul edin ve onları bırakın. Onları İslâm'a davet edin. Eğer benimserlerse, kabul edin ve onlardan elinizi çekin. Akabinde onları kendi yurtlarından muhacirlerin yurtlarına göç etmeye çağırın. Eğer bunu yaparlarsa, onlara muhacirlerin lehine ve aleyhine olan şeylerin kendileri için de söz konusu olduğunu bildirin. Şayet muhacirlerin yurtları yerine kendi yurtlarını tercih ederlerse, onlara kendilerinin müslüman bedevîler hükmünde olduklarını haber verin. Bu durumda onlara mü'minler üzerindeki Allah'ın hükmü yerine getirilir. Artık Müslümanlarla birlikte cihada katılmadıkça, fey ve ganimette onlar için bir şey söz konusu değildir. Eğer onlar İslâm'a girmekten kaçınırlarsa, onları cizye vermeye davet edin. Şayet bunu yaparlarsa, onlardan bunu kabul edin ve onları bırakın. Bunu da vermekten kaçınırlarsa, bu durumda Allah'tan yardım dileyin ve -Allah'ın izniyle- onlarla savaşın."⁵⁸

Bir başka nakle göre Hız. Ebûbekir, Yezîd b. Ebî Süfyân'ın yürüyüş mesafesinden sonra Şurahbil b. Hasene için üç günlük yürüyüş mesafesi belirlemiştir. Üçüncü gün bittiğinde Ebûbekir, Şurahbil'i uğurlamış ve ona: "Yezîd b. Ebî Süfyân'a tavsiyelerimi duydun değil mi?" diye sormuş onun da: "Evet, duydum" demesi üzerine Ebûbekir sözlerine şöyle devam etmiştir: "O tavsiyelerin benzerini sana da tavsiye ediyorum. Bu arada Yezîde hatırlatmadığım bazı hususları sana tavsiye etmek istiyorum. Sana namazı

⁵⁷ Savaşlarda düşman askerlerinin gözlerini çıkarma, kulak ve burunlarını kesme gibi onları bir takım işkencelere tabi tutarak öldürülmesine müsle denilir.

⁵⁸ İbn Zenceveyh, Ebû Ahmed Humeyd b. Mahled b. Kuteybe el-Horasânî, *Kitâbu'l-emvâl*, thk. Şâkir Zîb Feyyâz, Merkezu'l-Melik Faysal, Suûdiyye 1406/1986, II, 478-479 (759).

vaktinde kılmanı, savaşın en zor anında zafere erinceye veya öldürülünceye kadar sabretmeni, hastaları ziyaret etmeni, cenazelere katılmanı ve her hal ve durumda Allah'ı çokça zikretmeni tavsiye ederim.” Bunun üzerine Şurahbil: “Allah, en büyük yardımcısıdır. Allah neyin olmasını dilerse, o mutlaka olur.” dedi⁵⁹.

İbn Sa'd'ın (v. 230) naklettiğine göre, Hz. Ebubekir Hâlid b. Sa'îd'i azledince yerine Şurahbil b. Hasene'yi atamıştı. Şurahbil de ordu komutanlarından biri idi. Akabinde Hz. Ebûbekir Şurahbil'e şu tavsiyelerde bulunmuştur: “Halid b. Sa'îd'in hakkını gözet. Sana vali olarak çıkıp gelirse, senin onun üzerindeki haklarını bilmesini istediğin gibi, sen de onun senin üzerindeki haklarını bil. Onun İslâm'daki yerini bilirsin. Rasûlullâh (s.a.s.) vefat edince, o vali idi. Ben de onu vali tayin etmiştim. Sonra görevden almaya karar verdim. Bunun onun dini için hayırlı olmasını ümid ederim. Ben kimsenin yönetici olmasına gıpta etmem. Ordu komutanları hususunda ben onu serbest bırakmıştım. O da bunun üzerine amcasının oğlu yerine bir başkasını, seni seçti. Muttaki ve samimi bir kimsenin görüşüne ihtiyaç duyacağın bir durumla karşılaştığında, kendisinden başlayacağın ilk kimse Ebû Ubeyde b. Cerrâh, Muâz b. Cebel olsun. Halid b. Sa'îd üçüncüsü olsun. Çünkü sen onlarda samimiyet ve hayır görürsün. Onlardan ayrı tek başına karar vermekten ve bazı bilgi ve haberleri onlardan gizlemekten sakın.”⁶⁰

Tahâvî'nin (v. 321) Sa'îd b. Müseyyib'ten naklettiğine göre, Hz. Ebûbekir ordu komutanları olan Yezîd b. Ebî Süfyân, 'Amr b. 'Âs ve Şurahbil b. Hasene'yi Şam tarafına doğru gönderirken onlara şöyle dedi: “Size Allah'tan korkup sakınmanızı tavsiye ederim. Allah yolunda cihad edin. Allah'ı inkâr edenlerle savaşın. Şüphesiz Allah, dininin yardımcısıdır. Haddi aşmayın. Hainlik etmeyin. Korkmayın. Yeryüzünde bozgunculuk çıkarmayın. Hurma ağaçlarını suların altında bırakmayın ve onları yakmayın. Hayvanları öldürerek telef etmeyin. Meyveli ağaçlara zarar vermeyin. Kilise ve havraları yıkmayın.”⁶¹

Yine Tahâvî'nin Sa'îd b. Müseyyeb'ten naklettiği bir diğer rivâyetine göre, Hz. Ebubekir ordu komutanları Yezîd b. Süfyân, 'Amr b. el-Âs ve Şurahbil b. Hasene'yi Şam'a gönderirken şu tavsiyelerde bulunmuştur: “Çocukları, yaşlıları ve kadınları öldürmeyin”. Halife sözüne sonra şöyle devam etmiştir: “Kendilerini havra ve kiliselere hapsedmiş kimseler bulacaksınız.

⁵⁹ Sallâbi, *el-İnşirâh ve raf' u'd-dıyk fî sîreti Ebîbekri's-sıddîk*, s. 348 (Nezzâr Hadîsi, *Ebûbekru's-sıddîk*, s. 68'den naklen.)

⁶⁰ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-kübrâ*, IV, 74.

⁶¹ Tahâvî, *Şerhu Müşkili'l-âsâr*, III, 144 (1111).

Onlar kendilerini hapsettikleri müddetçe, onları kendi hallerine bırakıp dokunmayın. Bir de onların dışında başlarının ortasını şeytanın karargâh edindiği kimseler bulacaksınız. Onları bulduğunuzda, Allah'ın izniyle onların boyunlarını vurun"⁶²

Hz. Ebûbekir'in öğüt ve tavsiyelerle uğurladığı Müslüman ordular Şam bölgesine intikal ederek ilk fetihlerini gerçekleştirmeye başlamıştır. Halid b. Velîd'in kuşatmasıyla Busrâ şehri teslim alınarak Suriye bölgesindeki ilk fetih gerçekleşmiştir.⁶³ Busrâ, Şam bölgesinde ilk fethedilen şehir olup Şurahbil b. Hasene de ordusuyla söz konusu fetihde yer almıştır.⁶⁴

Suriye bölgesinde Müslüman ordularının fetihlerde bulunduğu ve Halid b. Velîd'in Şam'a doğru ilerlediği haberini alması üzerine Bizans ordusu Ecnâdeyn'e yönelmiştir. Birlikte hareket etmeyen, ancak savaş anında birbirine destek vermek üzere birleşen ve bölgenin farklı yerlerine karargâh kurmuş bulunan 'Amr b. el-Âs, Yezîd b. Ebî Süfyân ve Şurahbil b. Hasene komutasındaki ordular Halid b. Velîd'e destek vermek üzere Ecnâdeyn'e intikal etmişler ve birlikte Bizans ordusuna karşı savaşmışlardır.⁶⁵ Hâlid b. Velîd, Ecnâdeyn savaşında Şurahbil b. Hasene'yi 'Amr b. el-Âs ile beraber ordunun sağ cenah kumandanlığında görevlendirmiştir. Şurahbil büyük fedakârlıklar göstererek savaşın kazanılmasında önemli rol oynamıştır.⁶⁶ İslâm ordularının zaferi ile sonuçlanan ve bölgede Bizansla yapılan ilk büyük savaş olma özelliğini taşıyan Ecnâdeyn savaşı, Müslümanlara Filistin topraklarının kapılarını açmasına zemin hazırlamıştır.⁶⁷ Dolayısıyla sonuçları itibarıyla oldukça önemli bu savaşta Şurahbil b. Hasene de yerini almış ve mühim görevler ifa etmiştir.⁶⁸

Hz. Ebûbekir'in vefatının ardından halifeliği üstlenen halefi Hz. Ömer döneminde de İslâm fetihleri kesintiye uğramaksızın devam etmiştir. Bu bağlamda Şam bölgesinde bulunan ordular fetih hareketlerine devam etmiştir. Diğer komutanlar farklı şehirlerin fethine yönelirken Şurahbil b. Hasene de Ürdün bölgesinin fethine yoğunlaşmıştır. Sonuçta Ürdün'ün feth-

⁶² Tahâvî, *Şerhu Müşkili'l-âsar*, XV, 436 (6135).

⁶³ Belâzurî, *Futûhu'l-buldân*, s. 116; Taberî, Tarih, III, 417-418; İbn Esîr, *el-Kâmil fi't-târih*, II, 255, 260; Apak, *İslâm Târîhi*, II, 80.

⁶⁴ Fesevî, Ebû Yûsuf Ya'kûb b. Süfyân b. Civân el-Fârisî el-Fesevî, *el-Ma'rife ve't-târih*, (I-III), thk. Ekrem Ziyâ el-'Umerî, Müessesetü'r-risâle, Beyrût 1401/1981, III, 293; İbn Esîr, *el-Kâmil fi't-târih*, II, 260.

⁶⁵ Taberî, Tarih, III, 392-394; İbn 'Abdilberr, *el-İstî'âb*, I, 64; İbn Esîr, *el-Kâmil fi't-târih*, II, 260-261; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, I, 14; Apak, *İslâm Târîhi*, II, 80.

⁶⁶ Efendioğlu, "Şurahbil b. Hasene", XXXIX, 268.

⁶⁷ Belâzurî, *Futûhu'l-buldân*, s. 116-117; Taberî, Tarih, III, 417-419; Apak, *İslâm Târîhi*, II, 81.

⁶⁸ Fesevî, *el-Ma'rife ve't-târih*, III, 296; İbn Esîr, İzzuddin b. el-Esîr Ebi'l-Hasen Ali b. Muhammed el-Cezerî, *el-Kâmil fi't-târih*, thk. 'Umer 'Abdusselâm Tedmîrî, Dâru'l-kütübî'l-'arabî, Beyrût 1417/1997, II, 260.

dilmesinin yolunu açan Fihl savaşında olağanüstü gayretler sergilemiştir.⁶⁹ Beysan'ı fethederek halkı ile anlaşma yapmıştır. Taberiyye'nin sulh istemesi üzerine, söz konusu şehri sulh yoluyla teslim almış, akabinde düzenlediği fetih hareketleriyle Şurahbil b. Hasene Ürdün'ün fethini tamamlamıştır.⁷⁰ Bu sebeple o, Ürdün fatihi olarak anılmaktadır. Zehebî'nin naklettiğine göre Şurahbil b. Hasene, diğer komutanlar Yezîd b. Ebi Süfyân, 'Amr b. el-Âs ve Ebû 'Ubeyde b. Cerrâh ordularıyla birlikte Yermuk savaşında da yer alarak fetih hareketlerini sürdürmüşlerdir.⁷¹

Müslüman ordularının yeni hedefi ise Dımaşk idi. Bu sebeple bölgede yer alan tüm komutanlar birlikleriyle beraber Dımaşk'ın fethinde birleştiler. Her bir komutan şehrin kapılarını ayrı ayrı tutarak kuşatma altına almıştır. Buna göre Halid b. Velîd'in genel komutasında, Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh birlikleriyle hedef olarak Câbiye kapısını, 'Amr b. el-Âs Tûma kapısını, Şurahbil b. Hasene Ferâdis kapısını, Yezîd b. Ebi Süfyân da Küçükkapı'yı tutmuştu. Nihayet ilk başlarda yapılan muhasara ve çatışmaların ardından şehir barış yoluyla tamamen fethedilmiş, böylece Bizans'ın Doğu Akdeniz hâkimiyetine son verme konusunda büyük bir adım atılmıştır.⁷² Dolayısıyla Dımaşk gibi önemli bir şehir ve merkezin fethedilmesinde Şurahbil b. Hasene de birlikleriyle yer almıştır. Bir başka ifadeyle Dımaşk'ı fetheden beş komutandan biri de Şurahbil b. Hasene'dir. Ayrıca Makdisî'nin (v. 355) kaydettiğine göre, Hz. Ömer döneminde Şurahbil b. Hasene Suruç ve Ruha (Urfa)'yı sulh yoluyla fethetmiştir.⁷³

Kıscacası Şurahbil b. Hasene, Şâm/Suriye bölgesinin fethinde Hâlid b. Velîde ordularıyla destek veren dört komutandan biridir⁷⁴. Her birinin komutasında İslâm ordusunun dörtte birinin bulunması sebebiyle Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh, 'Amr b. el-Âs, Yezîd b. Ebi Süfyân ve Şurahbil b. Hasene'ye

⁶⁹ İbn Esîr, *el-Kâmil fi't-târih*, II, 270

⁷⁰ Hayyât, Ebû 'Amr Halife b. Hayyât b. Hâlife eş-Şeybânî *Târihu Hâlife b. Hayyât*, thk. Ekrem Ziyâ el-'Umêri, Dâru'l-kalem, Dımaşk 1397, s. 129-130; Belâzûri, *Futûhu'l-buldân*, s. 119; İbn 'Asâkir, *Târihu medîneti Dımaşk*, XXII, 472; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, VII, 30; Zirikî, *el-A'lâm*, III, 159.

⁷¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 422 (344); İbn Hibbân, *Sahîhu İbn Hibbân*, XI, 83 (4766); Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, I, 284; Efendioğlu, "Şurahbil b. Hasene", XXXIX, 268.

⁷² Vakûdi, *Futûhu's-Şâm*, I, 68-69; Belâzûri, *Futûhu'l-buldân*, s. 123; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, VII, 24; Efendioğlu, "Şurahbil b. Hasene", XXXIX, 268; Apak, *İslâm Tarihi*, II, 147-148.

⁷³ Makdisî, *el-Mutahhir b. Tâhir* (v. 355), *el-Bed'u ve't-târih*, (I-VI), Mektebetu's-sikâfetu'd-diniyye, Port Sa'id, ts., V, 185.

⁷⁴ Atâbekî Mısır'ın fethine iştirak eden sahabiler arasında Şurahbil b. Hasene'yi de zikretmektedir. Ancak tarih itibarıyla Mısır'ın fethinin Şurahbil b. Hasene'nin vefatından sonra gerçekleştiği düşünüldüğünde bu tespitin yanlış olma ihtimalini güçlendirmektedir. Atâbekî, Ebu'l-Mehâsin, Cemâlüddin Yûsuf b. Tağriberdî b. 'Abdillâh b. ez-Zâhiri el-Hanefî, *en-Nücumu'z-zâhire fi mulûki Mısır ve'l-Kâhire*, Vizâretu's-sikâfe ve'l-irşâdi'l-kavmi, Dâru'l-kütüb, Mısır, ts., I, 50.

el-ümerâu'l-erbaa (dört komutan) adı verilmiştir.⁷⁵ Şurahbil, ordularda görev almış bir komutan olmasının yanısıra savaşlarda süvârî olarak yer alan askerlerden biridir.⁷⁶ Yine Vâkıdî'nin naklettiğe göre, Hz. Ebûbekir 'Amr b. el-Âs'ı Filistin'e, Şurahbil b. Hasene'yi Ürdün'e, Yezid b. Süfyân'ı Dimesşke, Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh'ı Hıms'a vali olarak tayin etmiştir.⁷⁷ Kezâ Şurahbil b. Hasene, Amvâs tânunda vefat edinceye kadar Şam bölgesinin bazı nahiyelerinde Hz. Ömer'in valisi olarak görevine devam etmiştir.⁷⁸

Hz. Ömer'in Şurahbil b. Hasene'yi Görevden Alması: Hz. Ömer bazen bir takım sebeplere binâen (Halid b. Velîd'i ordu komutanlığı görevinden almasında olduğu gibi), bazen de yerine daha kabiliyetli ve güçlü birini getirme düşüncesinden hareketle atadığı idareci ve komutanları görevlerinden azletmiştir.⁷⁹ Hz. Ömer'in bu çerçevede görevden aldığı idareci komutanlar arasında Şurahbil b. Hasene de bulunmaktadır. Nitekim halife Hz. Ömer Câbiye'ye gelince Şurahbil'i görevden alarak yerine Muâviye b. Ebî Süfyân'ı atamıştır.⁸⁰ Rivâyete göre Şurahbil, kendisini görevden azletmesi üzerine halifeye 'Ey mü'minlerin emîri, kızdığın bir şeyden dolayı mı, beni görevden aldın?' diye sormuş, Hz. Ömer de ona 'Hayır, bir adamın yerine daha güçlü bir adamı atamak istedim' diye cevap vermiştir.⁸¹

İbn Ömer'in naklettiği bir başka rivâyete göre, Hz. Ömer Câbiye'ye gelince Halid b. Velîd'i görevden almış ve Ebû Ubeyde'yi atamıştır. Şurahbil b. Hasene'yi de azletmiştir. Bunun üzerine Hz. Ömer (oğlu) Abdullah'a: "Abdullah! İşte bu (Şurahbil) dün emirdi ve insanlar onunla birlikteydi. Bugünse yanında hiç kimse yok" dedi. O esnada Şurahbil b. Hasene Hz. Ömer'e rastladı, ona selam vererek şöyle dedi: "Ey Mü'minlerin emiri! Ben, görevi yerine getirmede aciz mi kaldım, yoksa (verilen göreve bir) hainlik mi yaptım?" diye sordu. Ömer de: "Ne aciz kaldın, ne de ihanet ettin?" dedi. Bunun üzerine Şurahbil: "O halde beni niçin azlettin?" diye sordu. Bunun üzerine Ömer: "Senden daha güçlüsünü görmüşken, seni görevde tutmak-

⁷⁵ İbn Kesir, Ebu'l-Fidâ İsmâ'il b. 'Umer b. Kesir, *el-İctihâd fî talebi'l-cihâd*, thk. A. Abdurrahîm Aseylân, Müessesetu'r-risâle, Beyrût 1401/1981, s. 83-84. Ayrıca bkz. Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, I, 284.

⁷⁶ Ziriklî, *el-A'lâm*, III, 159.

⁷⁷ Hevâş, "Şurahbil b. Hasene", XI, 631.

⁷⁸ İbn Esîr, *Usdu'l-gâbe*, II, 513.

⁷⁹ Apak, *İslâm Tarihi*, II, 112.

⁸⁰ Ziriklî, *el-A'lâm*, III, 159.

⁸¹ Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil b. İbrâhîm b. el-Mugîre el-Buhârî, *et-Târihu'l-evsat*, thk. M. İbrâhîm Zâyed, Dâru'l-va'y, Halep 1397/1977, I, 52; İbn 'Asâkir, *Târihu medîneti Dımaşk*, XXII, 474; İbn Esîr, *el-Kâmil fi't-târih*, II, 380; Ziriklî, *el-A'lâm*, III, 159. İbn Kesir Hz. Ömer'in Câbiye'ye gelmesiyle ilgili olarak şöyle bir anekdota yer vermektedir: "Amr b. el-Âs ve Şurahbil b. Hasene Câbiye'ye geldiler ve Hz. Ömer'in binek üzerinde geldiğini gördüler, Ömer'e yaklaşınca Ömer'in dizlerine kapanarak dizlerini öptüler, Ömer de her ikisini birlikte kucakladı." İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, VII, 67.

ta güçlük gördüm.” dedi. Şurahbil de akabinde: “Ey mü'minlerin emiri, (o halde görevden alma gerekçesini açıklayarak) insanlar içinde beni temize çıkar.” Bunun üzerine Hz. Ömer: “Evet, elbette. Eğer bunun dışında bir şey bilmiş olsaydım, (böyle bir açıklama) yapmazdım” diyerek (insanların içinde gerekçesini açıklayarak) yanlış anlamaları önledi.⁸²

Hz. Ömer'in Şurahbil'i görevden alma gerekçesi İbn Ebî Şeybe'nin (v. 235)'nin rivayetinde de yer almaktadır. İbn Ebî Şeybe'nin İbn Ömer'den rivâyet ettiğine göre, Hz. Ömer (Şurahbil'in görevden alınmasındaki yanlış anlamaların önüne geçmek için) minbere çıkarak şu açıklamayı yapmıştır: ‘Biz Şurahbil b. Hasene’yi göreve atamıştık. Neticede onda gördüğümüz bir şeye kızdığımızdan dolayı olmaksızın onu görevden aldık. Çünkü biz ondan daha kuvvetli birini gördük. Böylece ondan daha güçlü birini gördüğümüz halde, onu görevde bırakmayı Allah için uygun görmedik.’ Ömer akşam olup da Şurahbil'in tek başına geldiği halde, göreve atadığı valinin etrafını saran insanları görünce: ‘Dünya nedir ki? Muhakkak ki dünya adi ve şerefsizdir.’ demiştir.⁸³ Netice olarak Hz. Ömer'in Şurahbil b. Hasene’yi görevden alma sebebi idaredeki yanlış bir uygulama ve tasarrufundan dolayı değil, söz konusu görev için ondan daha güçlü, ehil ve dirayetli birini göreve getirme arzusu ve kararıdır. Bü tür görev değişiklikleri idarenin tasarruf ve takdir yetkisi dâhilinde olup her devirde ve toplumda rastlanan olağan hadiselerden biridir.

III. HADİS İLMİNDEKİ YERİ VE RİVÂYETLERİ

Şurahbil b. Hasene ilmî ve fikhî yönü ile bilinen sahabîlerden biri değildir. Ayrıca o, Hz. Peygamber (s.a.s.)’den çokça hadis rivâyet eden ve kendisinde de yine çokça hadis nakledilen sahâbîler arasında yer almamaktadır. Ancak çok az sayıda hadis rivâyet etmesini ve kendisinden de yine az sayıda hadis nakledilmesini muhtelif sebeplere bağlamak mümkündür. Nitekim bu durum sahabenin geneli için de söz konusudur. Zira Hz. Peygamber (s.a.s.)’in binlerce sahabesi düşünüldüğünde, Ondan (s.a.s.) çokça hadis rivâyet eden sahabîler daha azdır. Dolayısıyla sahabenin az hadis rivâyet etmesinin sebepleri arasında, Hz. Peygamber (s.a.s.) ile kısa sürede görüşmüş olmaları, iş-güçleriyle meşguliyetleri, Mekke ve Medine gibi ilim merkezlerinden uzak bulunmaları, kabiliyetlerinin farklı olması, devlet yöneti-

⁸² İbn Ebî Âsım, Ebûbekir Ahmed b. ‘Amr b. Dahhâk, *el-Âhâd ve’l-mesâni*, thk. B. Faysal Ahmed, Dâru’r-râye, Riyâd 1411/1991, II, 27 (700).

⁸³ İbn Ebî Şeybe, Ebûbekir b. Ebî Şeybe, ‘Abdullah b. Muhammed, *el-Musannef*, thk. Kemal Yusuf el-Hût, Mektebetu’r-rüşd, Riyâd 1409, VI, 189 (30569).

minde görev almaları, uzun süre yaşamamaları ve bildikleri halde rivâyette bulunmamaları vs. zikredilmektedir.⁸⁴ Şu halde Hz. Peygamber'den sonra vefatına kadar hayatının tamamını fetih ve cihad hareketleriyle geçirmiş olması ve erken dönemde vefat etmesi düşünüldüğünde benzer sebeplerin Şurahbil b. Hasene için de geçerli olduğunu söylemek mümkündür.

Hadis âlimleri Şurahbil b. Hasene'den gelen hadisler ve rivâyetler üzerinde bir takım tespit ve değerlendirmelerde bulunmuştur. Buna göre İbn Asâkir (v. 571), Şurahbil'in iki hadis rivâyet ettiğini ifade etmektedir.⁸⁵ Yine İbn Kesir'e (v. 774) göre iki hadis rivâyet etmiştir. İbn Mâce (v. 273) bunlardan birisini vudû babında rivâyet etmiştir.⁸⁶ Ayrıca İbn Hacer (v. 852) de İbn Mâce'nin Şurahbil b. Hasene'nin Hz. Peygamber (s.a.s.)'den rivâyet ettiği bir hadisi bulunduğunu belirtmektedir.⁸⁷

Bu arada Şurahbil b. Hasene'den hadis rivâyet edenlere ilişkin olarak da kaynaklarda bilgi ve değerlendirmeler yer almaktadır. İbn Ebî Ebû Hâtim er-Râzî (v. 277) ismi Şurahbil olup da kendisinden hadis nakledilenler arasında Şurahbil b. Hasene'yi de zikretmektedir.⁸⁸ Yine İbn Hacer'e göre kendisinden iki oğlu Rabîa ve Abdurrahman'ın yanısıra Ebû Abdillâh Eş'arî de rivâyette bulunmuştur.⁸⁹ Oğlu Abdullah'ın ise babasından rivâyeti yoktur.⁹⁰ Şurahbil b. Hasene'nin mevlâsı Bekr b. Mudar b. Muhammed el-Mısrî de hadis ravîlerinden biri olarak kaynaklarda yerini almıştır.⁹¹ Ancak buna rağmen, tespit edebildiğimiz kadarıyla Şurahbil b. Hasene'ye nispet edilen bir iki rivâyet dışında literatürde onun hem Hz. Peygamber (s.a.s.)'den naklettiği hem de kendisinden nakledilen rivâyetlerin bulunduğu görülmektedir. Burada Şurahbil'le ilgili tespit ettiğimiz rivâyetlerle ilgili bir değerlendirme yapılmaksızın, yalnız sözkonusu rivâyetleri belirtmekle yetinilecektir.

A) Şurahbil b. Hasene'nin Naklettiği Rivâyetler

1) *Tâunla İlgili Rivâyetleri*: İbn Hacer'in belirttiği gibi Şurahbil b. Hasene'nin tâunla ilgili hadisi ve 'Amr b. el-Âs ile tâun hakkındaki tartışma ve münakaşası meşhurdur.⁹² Ahmed b. Hanbel'in Abdullah b. Ganm'den

⁸⁴ Yücel, Ahmet, *Hadis Usûlü*, İFAV Yay., İstanbul 2012, s. 118.

⁸⁵ İbn 'Asâkir, *Târihu medîneti Dımaşk*, XXII, 470;

⁸⁶ İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, VII, 107.

⁸⁷ İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 266.

⁸⁸ İbn Ebî Hâtim, Ebû Muhammed 'Abdurrahmân b. Ebî Hâtim Muhammed b. er-Râzî, *el-Cerhu ve't-tâdil*, Dâru İhyâit-turâsî'l-ârabî, Beyrût 1371/1992, IV, 337.

⁸⁹ İbn Hibbân, *es-Sikât*, V, 93; İbn Esîr, *Usdu'l-gâbe*, IV, 26; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 266.

⁹⁰ Zehebî, *Târihu'l-İslâm ve vefeyâtu'l-meşâhîr ve'l-a'lâm*, VI, 112.

⁹¹ Zehebî, *Târihu'l-İslâm ve vefeyâtu'l-meşâhîr ve'l-a'lâm*, XI, 57.

⁹² İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 266; Bu hususta ayrıca bkz. Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebir*, VII, 304 (7209); Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 311 (5207); İbn 'Asâkir, *Târihu medîneti Dımaşk*, XXII, 475.

rivâyet ettiğine göre, Şam bölgesinde tâun ortaya çıkınca ‘Amr b. el-Âs insanlara seslenerek ‘Bu tâun pis/iğrenç bir hastalıktır. Bu sebeple etraftaki vadilere dağılın’ demiştir. Şurahbil b. Hasene’ye ‘Amr b. el-Âs’ın tâunla ilgili bu sözleri ulaştınca kızmış ve ayakkabısı elinde asılı olduğu halde elbisesini çekerek gelmiş ve şöyle demiştir: ‘Amr yalan söylemiş⁹³. O, daha ailesinin merkebinden bile şaşkın bir haldeyden ben Rasulullâh (s.a.s.) ile beraber idim. Oysa tâun Rabbinizin bir merhameti, peygamberinizin duâsı ve sizden öncekilerin ölüm sebebi olan bir hastalıktır.’⁹⁴

Bir başka rivâyette nakledildiğine göre Şurahbil b. Hasene, tâun hakkında Hz. Peygamber (s.a.s.)’in şöyle buyurduğunu haber vermektedir. “Şayet bir yerde siz de oradayken tâun hastalığı orataya çıkarsa, oradan bir başka yere kaçıp dağılmayın. Zira ölüm boyunlarınızdadır. Eğer bir yerde de tâun varsa, oraya girmeyiniz. Çünkü o kalpleri yakan bir hastalıktır.”⁹⁵

Tahâvî’nin (v. 321) rivâyetine göre, Yezîd b. Humeyd, Şurahbil b. Hasene’yi ‘Amr b. el-Âs’dan şu şekilde tahdis ederken dinlemiştir. Veba (tâun) salgını Şam bölgesinde ortaya çıkınca ‘Amr insanlara tâunun bulunduğu yerden etrafa dağılmalarını, çünkü bunun bir azap olduğunu söylemiştir. ‘Amr b. el-Âs’ın tâunla ilgili bu sözleri Şurahbil b. Hasene’ye ulaştınca, kendisinin Rasûlullâh (s.a.s.)’in sohbetinde bulunduğunu ve Ondan (s.a.s.) nakille bu hususta şöyle derken işittiğini söylemiştir: “Bu (tâun), Rabbinizin bir rahmeti, Peygamberinizin bir duâsı ve sizden önceki sâlih kimselerin ölüm sebebidir. Dolayısıyla onun için toplanın ve bu sebeple etrafa dağılmayın.” Bunun üzerine ‘Amr: ‘Doğru söyledi’ demiştir.⁹⁶

2) Hz. Peygamber (s.a.s.)’in *sehiv secdesi yapması*: Taberânî, Şurahbil b. Hasene tarafından nakledilen şu rivâyete de yer vermektedir. Şurahbil b. Hasene’nin naklettiğine göre, Hz. Peygamber (s.a.s.) ikinci rek’atta oturmadan ayağa kalkmış, sonunda namazını tamamlayarak iki defa secde yapmış ve selam vermiştir.⁹⁷

3) *Abdestte topukları güzelce yıkama hadisi*: İbn Mâce’nin Ebû Abdillah el-Eş’ârî’nin Halid b. Velîd, Yezîd b. Ebî Süfyan, Şurahbil b. Hasene ve ‘Amr

⁹³ İbn Asâkir, *Târihu medîneti Dimaşk*, XXII, 475; Ali el-Muttakî, *Kenzu’l-‘ummâl*, IV, 603 (11756).

⁹⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXIX, 288 (17753). Diğer kaynaklar: Buhârî, *et-Târihu’l-‘evsat*, I, 73 (285).

⁹⁵ İbn Asâkir, İbn ‘Asâkir, *Târihu medîneti Dimaşk*, XXII, 477.

⁹⁶ Tahâvî, Ebû Ca’fer Ahmed b. Muhammed b. Selâme, *Şerhu Ma’âni’l-‘âsâr*, thk. M. Zühri en-Neccâr, M. Seyyid Câdulhak, ‘Alemlu’l-kütüb, 1414/1994, IV, 306 (7048). Ayrıca bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXIX, 288-292 (17753-57); Ebû Nu’aym, *Ma’rifetu’s-sahâbe*, III, 1465.

⁹⁷ Taberânî, *el-Mu’cemu’l-kebir*, VII, 304 (7211). Hadisin değerlendirmesi için bkz. İbn ‘Adiyy, Ebû Ahmed b. ‘Adiyy el-Cürcânî (v. 365), *el-Kâmil fi du’afâi’r-ricâl*, (I-IX), thk. A. Ahmed ‘Abdulmevcûd, A. Muhammed Muavvid, *el-Kütübü’l-‘ilmiyye*, Beyrût 1418/1997, IV, 85.

b. el-Âs'dan rivâyet ettiğine göre, bu sahâbilerin hepsinin de Peygamber (s.a.s.)den işittiğine göre, Rasûlullâh (s.a.s.): “Abdesti tastamam alın. Cehennemdeki topukların vay haline” buyurmuştur.⁹⁸

Buhârî de (v. 256) bu çerçevede, Şurahbil b. Hasene hakkında bilgi verdikten sonra şu rivâyeti nakletmektedir. Ebû Sâlih Eş'arî'nin Ebû Abdillâh Eş'arî'den rivâyetine göre, Peygamber (s.a.s.) [birgün] ashabına namaz kıldırması ve akabinde onlardan bir grupla oturmuştur. O esnada bir adam içeri girmiş ve namaza durmuştur. Ancak adam (tam olarak) rükû yapmıyor ve karganın gagalaması gibi (tâdili erkâna riâyet etmeyerek hızlı hızlı) secde yapıyordu. Bunun üzerine Peygamber (s.a.s.): “Bu adamı görüyor musunuz? Eğer bu halde ölmüş olsaydı, İslâm dini dışında bir şey üzere ölmüş olurdu. Namazını, karganın kanı/leşi gagalaması gibi (hızlı hızlı) kılıyor. Şüphesiz namaza durup da, rükûyu tam yapmayan ve karganın gagalaması gibi secde yapan kimse, bir veya iki hurma yiyip de doymayan kimse gibidir. Bu bir iki hurma onun açlığına ne fayda eder? Abdesti güzel alın. O topukların ateşten vay haline. Rükû ve secdeleri tam yapın” buyurdu. Ebû Salih Eş'arî, Ebû Abdillâh Eş'arî'ye: ‘Bu hadisi sana kim nakletti? ‘diye sorduğunu, onun da: Ordu komutanları, Halid b. Velîd, ‘Amr b. el-Âs, Şurahbil b. Hasene ve Yezîd b. Ebî Süfyân'dan duyduğunu onların hepsinin de bu hadisi Peygamber (s.a.s.)’den işittiğini kendisine söylediğini nakletmektedir.⁹⁹

Tirmizî de (v. 279) “Abdest alırken yıkanmayıp kuru bırakılan ökçelere ateşten azâb olsun.” hadisini rivâyet ettikten sonra, bu konuda, Abdullah b. Amr, Âişe, Câbir, Abdullah b. el Hâris, Muaykib, Hâlid b. Velîd, Şurahbil b. Hasene, Amr b. As, Yezîd b. Süfyân'dan da hadis rivâyet edildiğini belirtmektedir¹⁰⁰.

4) *İyilik ve Kötülükten Sorumlu Olma*: İbn Kâni' (v. 351), Şurahbil b. Hasene'den nakille Hz. Peygamber (s.a.s.)'in: “Kim Müslüman olduğunda iyilikte bulunursa, câhiliyye döneminde yaptığı kötülükler bağışlanır. Kim de Müslümanken kötülük işlerse, hem öncesi hem sonrası ile sorumlu tutulur.” buyurduğunu rivâyet etmektedir.¹⁰¹ Hz. Peygamber (s.a.s.)'in bu sözü

⁹⁸ İbn Mâce, Ebû 'Abdillâh Muhammed b. Yezîd Kazvîni, Tahâret 55 (455), *Sünenü İbn Mâce*, (I-II), thk. M. Fuâd Abdalbâki, Dâru'l-fikr, Beyrût, ts., I, 155.

⁹⁹ Buhârî, *et-Târihu'l-kebir*, IV, 247-48 (2690); Diğer kaynaklar için bkz. Ebû Ya'lâ, Ahmed b. 'Alî b. El-Müsenâ el-Mevsilî, *Müsnedu Ebî Ya'lâ*, thk. H. Selîm Esed, Dâru'l-me'mûn li't-turâs, Dımaşk 1404/1984, XIII, 139 (7184), XIII, 333 (7350); İbn Huzeyme, Ebûbekir Muhammed b. İshâk b. Huzeyme, *Sahihu İbn Huzeyme*, (I-IV), el-Mektebu'l-İslâmî, Beyrût, ts., I, 332 (655). Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebir*, IV, 115.

¹⁰⁰ Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa, *Sünenü't-Tirmizî*, thk. A. Muhammed Şâkir vd., Mektebetu Mustafa Halebî, Kahire 1395/1975, Tahâret 32 (41), I, 58.

¹⁰¹ İbn Kâni', Ebu'l-Huseyn Abdalbâki b. Kâni' el-Bagdâdî, *Mu'cemu's-sahâbe*, thk. Salâh b. Sâlim, Mektebetu'l-guraba'l-eseriyye, el-Medinetu'l-münevvere 1418, I, 329.

insanları iyiliklere teşvik etme, kötülüklerden sakındırma amacıyla söylediği anlaşılmaktadır.

B) Şurahbil b. Hasene'nin İsminin Geçtiği Rivâyetler

1) *Abdestin fazileti*: Bazı rivâyetlerde Şurahbil b. Hasene'nin yer aldığı görülmektedir. Nitekim Hâkim'in Ebû Kılâbe'den naklettiğine göre Şurahbil b. Hasene (birgün) 'Bize Rasûlullâh (s.a.s.)'den hadis nakledecek kimse yok mu?' diye sormuş, bunun üzerine 'Amr b. 'Anbese Hz. Peygamber (s.a.s.)'i bir değil, iki değil -beşe kadar sayarak- şöyle buyururken dinledim' diyerek Hz. Peygamber (s.a.s.)'in şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Müslüman bir kimse abdest suyunu alarak ellerini yıkadığında, o kimsenin günahları parmakları arasından ve parmak uçlarından çıkar. Yüzünü yıkadığı zaman o kimsenin günahları sakallarının uçlarından çıkar. Başını meshe ettiğinde günahları saçlarının uçlarından dökülür. Ayaklarını yıkadığı zaman da, günahları ayak tabanlarından dökülüp çıkar."¹⁰²

2) *Ganimetin taksimi*: Taberânî'nin (v. 360) 'Abdurrahman b. Ganm Eş'ârî'den naklettiğine göre o şöyle demiştir: 'Şurahbil b. Hasene Kınnesrîn'i fethedince, orada sığır ve koyunları (ganimet olarak) ele geçirdi ve onları insanlar arasında paylaştırdı. Geriye kalanları da (satarak) bedelini ganimet mallarına dâhil etti.' İbn Ganm devamla şöyle demektedir: 'Ben bu durumu Muâz'a haber verdim.' Muâz da cevap olarak şöyle dedi: 'Rasûlullâh (s.a.s.) Hayber'de (ganimet olarak ele geçirilen) hayvanları aramızda taksim etti. Onlardan geriye kalanları da satarak bedelini ganimet mallarına dahil etti.'¹⁰³

3) *Hz. Peygamber (s.a.s.)'in Şurahbil'in elbisesini ödünç alması*: Taberânî'nin Şifâ bt. Abdillâhdan naklettiğine göre o şöyle demiştir: 'Bir gün bir şey istemek üzere Rasûlullâh (s.a.s.)'e geldim. İsteğimi karşılamaması sebebiyle ben Rasûlullâh'ı kınarken, O (s.) bana özür bildirmeye başladı. Sonra öğle namazında hazır bulundum. Akabinde de oradan çıkıp ayrıldım, ta ki Şurahbil b. Hasene'nin nikâhında olan kızım yanıma girdi. O esnada Şurahbil'i de evde gördüm ve onu kınayıp ayıplamaya başladım. Bunun üzerine Şurahbil bana şöyle dedi. 'Ey kadın, beni ayıplayıp kınama.

¹⁰² Hâkim, *el-Müstedrek*, I, 223 (455).

¹⁰³ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebir*, XX, 70 (131). Ancak aynı olay Belâzûrî'nin bir rivayetinde Şurahbil b. es-Simt'ta nispet edilerek de nakledilmektedir. Bkz. Belâzûrî, *Futûhu'l-buldân*, s. 146-147. Bu da Şurahbil ismindeki sahâbi veya tabiiilerle ilgili bilgi ve rivayetlerin karıştırılabildiğini düşündürmektedir.

Çünkü benim bir elbisem vardı, onu da Rasûlullâh (s.a.s.) ödünç aldı.' Bunun üzerine (Şifâ, Hz. Peygamber (s.a.s.)'i kastederek) şöyle dedim: 'Anam babam ona fedâ olsun.'¹⁰⁴

Taberânî (v. 320) diğer bir rivâyette Şifâ bint. Abdillâh'ın şöyle dediğini nakletmektedir: "(Bir gün) bir şey istemek üzere Rasûlullâh (s.a.s.)'a vardım. (İstedğim şeyi vermediği için) ben O'nu kınarken, O bana mazeret bildirmeye başladı. Bunun üzerine (yanından ayrılarak) namazda hazır bulundum. Akabinde oradan çıkıp Şurahbil b. Hasene'yle evli olan kızımın yanına gittim. Eve vardığımda Şurahbil'in evde olduğunu gördüm ve ona: 'Namaz vakti geldiği halde, sen evde bulunuyorsun' diyerek onu kınamaya başladım. Bunun üzerine Şurahbil bana: 'Ey teyze, beni kınayıp azarlama, çünkü bizim bir elbisemiz vardı, onu da Rasûlullâh (s.a.s.) ödünç aldı' dedi. Ben de: 'Anam babam (Ona) fedâ olsun. Ben de onun gerçek durumu böyle olduğu ve ben de bilmediğim halde gün boyu onu kınıyordum' dedim. Şurahbil de cevap olarak: "O elbise, tamir ettiğimiz (yamalı) bir zırhtan başka bir şey değildi' dedi."¹⁰⁵

4) *Köle Azadının Fazileti*: Tahâvî'nin rivâyet ettiğine göre, Şurahbil b. Hasene "Aranızdan kim bize Rasûlullâh (s.a.s.)'den hadis rivâyet eder?" diye sormuş, 'Amr b. 'Anbese de: "Ben" diye cevap vermiş ve akabinde Rasûlullâh (s.a.s.)'i şöyle buyururken işittiğini haber vermiştir: "Kim Müslüman bir cariyeyi azad ederse, onun karşılığı, cariyenin her bir kemiğine karşı onun kemiklerinden bir kemiğin cehennemden azad olmasıdır. Kim de Müslüman iki cariyeyi azad ederse onun karşılığı, o ikisinin kemiklerinden her bir kemiğe bedel olarak onun kemiklerinin cehennemden azad olmasıdır"¹⁰⁶.

Netice olarak temel hadis kaynaklarına bakıldığında Şurahbil b. Hasene'den az sayıda hadis nakledildiği görülmekte olup, daha önce de ifade ettiğimiz gibi, bu hususta erken dönemde vefat etmesi ve bazı sahabîler gibi hadis rivâyet etmeyi tercih etmemesi gibi sebeplerin önemli birer faktör olduğunu söylemek mümkündür. Dolayısıyla o ilmi ve rivâyeti ile değil, özellikle Hz. Peygamber (s.a.s.)'den sonraki hayatında daha çok fetih hareketlerindeki rolü ile ön plana çıkmış bir sahabîdir. Hadis âlimleri daha öncede ifade edildiği gibi, Şurahbil b. Hasene'nin Hz. Peygamber (s.a.s.)'den

¹⁰⁴ İbn Ebi 'Âsım, *el-Âhâd ve'l-mesâni*, VI, 3; Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebir*, XXIV, 315 (795). Hadis hakkında İbn Hacer'in değerlendirmesi için bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, VIII, 203.

¹⁰⁵ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebir*, VII, 304 (795); Hâkim, *el-Müstedrek*, IV, 64 (6892).

¹⁰⁶ Tahâvî, Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed b. Selâme, *Şerhu Müşkili'l-âsâr*, (I-XVI), thk. Şu'ayb el-Arnâvût, Müessesetu'r-risâle, 1415/1994, II, 199 (732), II, 200 (732).

bir iki rivâyeti bulunduğu tespitinde bulunmuşlardır. Hadis âlimlerinin Şurahbil'in naklettiği bir iki rivâyeti neye göre tespit ettiklerini belirtmeseler de, rivâyetlere bakıldığında Tirmizî ve İbn Mâce'nin *Sünen*'leri ile Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'i gibi Kütüb-i tis'a kapsamında yer alan hadis kitaplarındaki rivâyetleri kastettiklerine dair bir kanaat oluşmaktadır. Oysa söz konusu kaynaklardaki bir iki rivâyet dışında diğer bazı kaynaklarda hem Şurahbil'in kendisinin naklettiği, hem de adının geçtiği başka rivâyetler de bulunmaktadır.

SONUÇ

Şurahbil b. Hasene, Kilis ve çevresinde asırlardır tanınan ve ismi yâd edilen bir sahâbidir. Bu da daha çok Kilis'te kendisine nispet edilen bir kabrin bulunmasından kaynaklanmaktadır. Söz konusu kabrin Şurahbil b. Hasene dışında bir başka tarihî şahsiyete nispetine ise rastlanılmamaktadır. Ancak her ne kadar söz konusu kabir Şurahbil b. Hasene'ye nispet edilse de, yine oldukça geç dönemdeki bazı eserlerde Şurahbil'in söz konusu kabrinin Kilis'te olduğuna işaret eden bazı bilgilerden bahsedilse de, erken döneme ait temel kaynaklarda bu hususta herhangi bir bilgi ve kayda yer verilmemektedir. Ayrıca Şurahbil'e ait olduğu söylenen Kilis'teki türbe ve zaviyenin kitabesinin de oldukça geç dönemlere ait olması, bu hususta kesin bir karara varmayı zorlaştırmaktadır. İlk dönem temel kaynakların tamamında ise Şurahbil'in Amvâs tâununda ve Şâm'da vefat ettiği kaydedilmektedir. Nitekim o günkü Şâm, Ürdün'ü de içermekteydi. Bu sebeple kabrinin Ürdünde bulunduğu kabul edilmiştir ki bu ise kaynaklarda verilen bilgilerle daha çok örtüşmektedir. Bazı âlimlerin ve tarihî şahsiyetlerin vefat yerlerini her zaman kesin olarak tespit edebilmek mümkün olmamaktadır. Zira aynı şahsa ait birden fazla yer ve kabir, vefat yeri ve kabir olarak nispet edilebilmektedir. Bu durumun Şurahbil için de geçerli olduğunu söyleyebiliriz. Ancak bu tür hususlarda mühim olan mutlaka bir kimse ve tarihî şahsiyeti bir yere nispet ve mâl etmek değil, onun tarihteki rolü, önemi ve etkileri üzerinde durulması ve bunların araştırılmasıdır. Dolayısıyla bu çalışmada Şurahbil'in hayatı bu açıdan incelenerek, İslam tarihindeki ve hadis ilmindeki yeri konu edinilmiştir. Böylece araştırmada Şurahbil b. Hasene'nin söz konusu ilimlerdeki yerine ışık tutmaya çalışılmıştır. Ancak temel kaynaklarda Şurahbil'le ilgili daha fazla ayrıntılı ve farklı bir bilgiye yer verilmediğini de rahatlıkla söylemek mümkündür. Nitece itibariyle, Şurahbil b. Hasene, ilk Müslümanlardan ve Habeşistan muhacirlerinden

biridir. Mekke döneminde Hz. Peygamber (s.a.s.)'in ilk vahiy kâtipleri arasında yer almaktadır. Hz. Peygamber (s.a.s.)'in zevcesi Ümmü Habîbe'yi Necaşî, Habeşistan'dan Medine'ye Şurahbil b. Hasene ile göndermiştir. Habeşistan'dan Medine'ye dönmesinin akabinde Medine'ye yerleşerek Hz. Peygamber (s.a.s.)'in yanında yer almış birlikte sefer ve gazvelere katılmış, Hz. Peygamber (s.a.s.)'in yaptığı bazı anlaşmaları kaleme almıştır. Ayrıca Hz. Peygamber (s.a.s.)'in elçileri arasında yer almakta olup Hz. Peygamber (s.a.s.) son olarak onu Mısır'a göndermiş, o da Mısır'dayken Hz. Peygamber (s.a.s.) irtihal etmiştir. Hz. Peygamber (s.a.s.)'in vefatından sonra Hz. Ebu-bekir döneminde irtidat hadiselerinin bastırılmasında önemli görevli ifa etmiştir. İrtidat hadiselerinin bastırılmasından sonra Hz. Ebûbekir fetih orduları oluşturmuş Irak ve Suriye bölgelerine sevk etmiştir. Hz. Ebûbekir'in atadığı dört büyük komutandan biri de Şurahbil b. Hasene'dir. Şurahbil b. Hasene Bilâdu'ş-Şâm bölgesinin fetihlerinde ordusuyla birlikte yer alarak söz konusu bölgeleri fetheden komutanlardan biri olarak tarihteki yerini almıştır. Erken dönemde vefat etmesi ve cihad ve fetih hareketlerinde aktif rol alması gibi bir takım nedenlere bağlı olarak, kendisinin hadis ilminde ve rivâyetinde önemli bir yeri bulunmamaktadır. Buna karşın Hz. Peygamber (s.a.s.)'den naklettiği hadislerin yanı sıra, kendisinden hadis rivâyet eden ravîler de bulunmaktadır.

KAYNAKLAR

- Ahmed b. Hanbel, *Müsnedu'l-İmâm Ahmed b. Hanbel*, (I-XXXXV), thk. Şu'ayb Arnavût vd., Müessesetu'r-risâle, 1421/2001.
- Akis, Metin ve ark., *Belgelerle Kilis*, Bilnet Matbaacılık, İstanbul 2012.
- 'Alî, Cevâd, *el-Mufasssal fî târihi'l-'arab kable'l-islâm*, (I-XX), Dâru's-sâkî, 1422/2001.
- Ali el-Muttakî, Alâuddîn Ali b. Hüsameddin el-Hindî, *Kenzu'l-'ummâl fî süneni'l-akvâl ve'l-ef'âl*, (I-XVI), thk. Bekrî Hayâtî, Safvet es-Sekâ, Müessesetu'r-risâle, Beyrût 1401/1981.
- Apak, Âdem, *İslâm Tarihi (Hulefâ-i Râşidîn Dönemi)*, Ensar yay., İstanbul 2014.
- Atâbekî, Ebu'l-Mehâsin, Cemâluddîn Yûsuf b. Tağrıberdî b. 'Abdillâh b. ez-Zâhirî el-Hanefî (v. 874), *en-Nücûmu'z-zâhire fî mulûki Mısır ve'l-Kâhire*, (I-XVI), Vizâretu's-sikâfe ve'l-irşâdî'l-kavmî, Dâru'l-kütüb, Mısır, ts.

- A'zamî, Muhammed Mustafa, *Küttâbu'n-nebî (s.a.s.)*, Şirketu't-tibâati'l-'arabiyye, Riyâd 1401/1981.
- Bâlî, Vahîd b. Abdisselâm, *el-Hulâsatu'l-behiyye fî tertibi ehdâsi's-sîreti'nebeviyye*, Dâru'l-fevâid, 1428/2003.
- Belâzûrî, Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Dâvûd (v. 279), *Futûhu'l-buldân*, Mektebetu'l-hilâl, Beyrût 1988.
- Belâzûrî, *Ensâbu'l-eşrâf*, (I-XIII), thk. Suheyl Zekeriyâ, Riyâd ez-Ziriklî, Dâru'l-fikr, Beyrût 1417/1996.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm b. el-Mugîre el-Buhârî (v. 256), *et-Târîhu'l-evsat*, thk. M. İbrâhîm Zâyed, Dâru'l-va'y, Haleb 1397/1977.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm b. el-Mugîre el-Buhârî (v. 256), *et-Târîhu'l-kebir*, Meclisu dâireti'l-maarifi'l-usmâniyye, Haydarâbâd, ts.
- Çolakoğlu, Şinasi, *Kilis Tarihi Üzerine Deneme*, Kilis Kültür Derneği Yay., Ankara 1995.
- Dârekutnî, Ebu'l-Hasen 'Ali b. 'Umer el-Bağdâdî, *Sünen*, (I-IV), thk. 'Abdullah Hâşim Yemânî, Dâru'l-ma'rife, Beyrût 1386/1966.
- Dündar, Abdulkadir, *Kilis'te Osmanlı Dönemi Mimârî Eserleri*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1999.
- Ebû Nu'aym, Ahmed b. Abdillâh b. Ahmed el-İsbehânî (v. 430), *Ma'rifetu's-sahâbe*, (I-VII), thk. Âdil b. Yûsuf el-'Azâzî, Dâru'l-vatan, Riyâd 1419/1998.
- Ebû Ya'lâ, Ahmed b. 'Alî b. El-Müsennâ el-Mevsilî (v. 307), *Müsnedu Ebî Ya'lâ*, (I-XIII), thk. H. Selîm Esed, Dâru'l-me'mûn li't-turâs, Dımaşk 1404/1984.
- Efendioğlu, Mehmet, "Şurahbil b. Hasene", *DİA*, TDV yay., İstanbul 2010.
- Fayda, Mustafa "Amvâs", *DİA*, TDV yay., İstanbul 1991.
- Fesevî, Ebû Yûsuf Ya'kûb b. Süfyân b. Civân el-Fârisî el-Fesevî, el-Ma'rife ve't-târîh, (I-III), thk. Ekrem Ziyâ el-'Umerî, Müessesetu'r-risâle, Beyrût 1401/1981.
- Guzzî, Kâmil b. Hüseyin b. Muhammed el-Bâlî el-Halebî (v. 1351), *Nehru'z-zehab fî tarihi Haleb*, (I-III), Dâru'l-kalem, Haleb 1419.
- Hâkim, Ebû Abdillâh Muhammed b. 'Abdillah en-Nîsâbûrî, *el-Müstedrek 'alâ's-Sahîhayn*, (I-IV), thk. M. 'Abdulkâdir 'Atâ, Dâru'l-kütübî'l-'ilmiyye, Beyrût 1411/1990.

- Hevâş, Ahmed Sa'îd, "Şurahbîl b. Hasene", *el-Mevsû'atu'l-'arabiyye*, el-Cumhûriyyetu'l-'Arabîyyetu's-Sûriyye, Dîmeşk 2005.
- İbn 'Abdilberr, Ebû 'Umer Yûsuf b. 'Abdillah b. Abdilberr en-Nemerî (v. 463), *el-İstî'âb fî ma'rifeti'l-ashâb*, (I-IV), thk. A. Muhammed Bicâvî, Dâru'l-cîl, Beyrût 1412/1992.
- İbn 'Adiyy, Ebû Ahmed b. 'Adiyy el-Cürcânî (v. 365), *el-Kâmil fî du'afâi'r-ricâl*, (I-IX), thk. Â. Ahmed 'Abdulmevcûd, A. Muhammed Muavvid, el-Kütübü'l-'ilmiyye, Beyrût 1418/1997.
- İbn Asâkir, Ebû'l-Kâsım Alî b. el-Hasen b. Hibetillâh (v. 571), *Târîhu medîneti Dîmeşk*, (I-LXXX), thk. Muhibuddîn Ebî Sa'îd el-'Umerî, Dâru'l-fikr, Beyrût 1415/1995.
- İbn Ebî Âsım, Ebûbekir Ahmed b. 'Amr b. Dahhâk (v. 287), *el-Âhâd ve'l-mesânî*, (I-III), thk. B. Faysal Ahmed, Dâru'r-râye, Riyâd 1411/1991.
- İbn Ebî Hâtım, Ebû Muhammed 'Abdurrahmân b. Ebî Hâtım Muhammed b. er-Râzî (v. 277), *el-Cerhu ve't-tadîl*, (I-IX), Dâru ihyâit-turâsî'l-'arabî, Beyrût 1371/1992.
- İbn Esîr, Izzuddîn b. el-Esîr Ebî'l-Hasen Alî b. Muhammed el-Cezerî (v. 630), *Usdu'l-gâbe fî ma'rifeti's-sahâbe*, thk. M. İbrahim el-Bennâ vd., Dâruş-şa'b, Kâhire 1970.
- İbn Hacer, Ebu'l-fadl Ahmed b. 'Alî b. Muhammed Askalânî, *el-İsâbe fî temyîzi's-sahâbe*, (I-VIII), thk. Â. Ahmed 'Abdulmevcûd, A. Muhammed Muavvid, Dâru'l-kütübü'l-'ilmiyye, Beyrût 1415.
- İbn Hazm, Ebû Muhammed Alî b. Ahmed b. Saîd b. Hazm b. el-Endelusî (v. 456), *Cemheretu ensâbi'l-'arab*, Daru'l-kütübü'l-'ilmiyye, Beyrût 1983/1403.
- İbn Hibbân, Muhammed b. Hibbân b. Ahmed b. Hibbân el-Büstî (v. 354), *es-Sikât*, (I-IX), Dâiretu'l-maarifi'l-usmâniyye, Haydarâbâd 1393/1973.
- İbn Hibbân, Ebû Hâtım Muhammed b. Hibbân b. Ahmed el-Büstî, *Sahîhu İbn Hibbân bi tertibi İbn Belbân*, (I-XVIII), thk. Şu'ayb el-Arnâvût, Müessesetü'r-risâle, Beyrût 1414/1993.
- İbn Hişâm, Ebû Muhammed Abdulmelik b. Hişâm b. Eyyûb el-Hımyerî (v. 183), *Siretu'n-Nebî*, thk. M. Fethî es-Seyyid, Dâru's-sahâbe, Tantâ 1416/1995.
- İbn Huzeyme, Ebûbekir Muhammed b. İshâk b. Huzeyme, (v. 311), *Sahîhu İbn Huzeyme*, (I-IV), el-Mektebu'l-İslâmî, Beyrût, ts.

- İbn İshâk, Muhammed b. İshâk b. Yesâr, (v. 151), *Sîretu İbn İshâk*, thk. Suheyl Zekkâr, Dâru'l-fıkr, Beyrût 1398/1978
- İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ İsmâ'îl b. 'Umer b. Kesîr (v. 774), *el-Bidâye ve'n-nihâye*, (I-XIV), thk. Alî Şîrî, Dâru ihyâ'it-turâsî'l-'arabî, 1408/1988.
- İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ İsmâ'îl b. 'Umer b. Kesîr (v. 774), *el-İctihâd fî talebi'l-cihâd*, thk. A. Abdurrahîm Aseylân, Müessesetu'r-risâle, Beyrût 1401/1981.
- İbn Kuteybe, Ebû Muhammed 'Abdillâh b. Müslim b. Kuteybe ed-Dîneverî (v. 276), *el-Me'ârîf*, thk. Servet 'Ukkâşe, el-Hey'eti'l-mısıryyeti'l-'âmme, Kahire 1992.
- İbn Mâce, Ebû 'Abdillâh Muhammed b. Yezîd Kazvîni, *Sünenu İbn Mâce*, (I-II), thk. M. Fuâd Abdulbâkî, Dâru'l-fıkr, Beyrût, ts.
- İbn Mâkûlâ, Ebû Nasr Alî b. Hibetullah (v. 475), *el-İkmâl fî ref'i'l-irtiyâb 'ani'l-mü'telif ve'l-muhtelif fi'l-esmâi ve'l-künâ ve'l-ensâb*, (I-V), thk. Abdurrahman b. Yahya el-Muallimî, Daru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrût 1411.
- İbn Sa'd, Ebû 'Abdillah Muhammed b. Sa'd b. Menî', *et-Tabakâtu'l-kübrâ*, (I-VIII), thk. M. 'Abdulkâdir 'Atâ, Dâru'l-kütübi'l-'ilmiyye, Beyrût 1410/1990.
- İbn Ziyâ, Muhammed b. Ahmed b. ed-Ziyâ Behâuddin Ebu'l-bekâ (v. 854), *Tarihu Mekketi'l-müşerreffe ve'l-Mescidi'l-Haram ve'l-Medîneti's-şerîfe ve'l-kabru's-şerîf*, thk. 'Alâ İbrâhîm, Eymen Nasr, Dâru'l-kütübi'l-'ilmiyye, Beyrût 1424/2004.
- İbn Zenceveyh, Ebû Ahmed Humeyd b. Mahled b. Kuteybe el-Horasânî (v. 251), *Kitâbu'l-emvâl*, (I-IV), thk. Şâkir Zîb Feyyâz, Merkezu'l-Melik Faysal, Suûdiyye, ts., 1406/1986.
- Kettânî, Muhammed 'Abdulhayy b. Abdilkerîm (v. 1382), *et-Terâtîbu'l-idâriyye*, (I-II), thk. 'Abdullâh el-Hâlidî, Dâru'l-erkâm, Beyrût ts.
- Konyalı, İbrahim Hakkı, *Âbideleri ve Kitâbeleri İle Kilis Tarihi*, Fatih matbaası, İstanbul 1968.
- Makdisî, el-Mutahhir b. Tâhir (v. 355), *el-Bed'u ve't-târih*, (I-VI), Mektebetu's-sikâfetu'd-dîniyye, Port Sa'îd, ts.
- Mısrî, Cemîl 'Abdullah Muhammed, *İntişâru'l-İslâm, el-futûhâti'-islâmiyye, zemenu'r-râşidîn*, el-Câmi'atu'l-İslâmiyye, Medîne, 1409.
- Nesâî, Ebû 'Abdirrahmân Ahmed b. Şu'ayb, *el-Müctebâ mine's-sünen*, (I-VIII), thk. 'Abdulfetâh Ebû Gudde, Mektebetu'l-matbûâtî'l-islâmiyye, Haleb 1406/1986.

- Önkal, Ahmet, “Ebû Ubeyde b. Cerrâh”, *DİA*, TDV yay., İstanbul 1994.
- Sallâbî, Ali Muhammed, *el-İnşirâh ve raf‘ud-dıyk fi sîreti Ebîbekri’s-sıddîk*, Dâru’t-tevzî‘ ve’n-neşri’l-islâmiyye, Kahire, 1423/2002.
- Sehâvî, Şemsuddîn Ebu’l-Hayr Muhammed b. Abdurrahmân es-Sehâvî (v. 902), *et-Tuhfetü’l-latîfe fi tarîhi’l-Medîneti’l-Münevvere*, Dâru’l-kütübî’l-ilmîyye, Beyrût 141/1993.
- Sem‘ânî, Ebû Sa‘d Abdulkerîm b. Muhammed b. Mansûr es-Sem‘ânî (v. 562), *el-Ensâb*, thk. Abdurrahman b. Yahya el-Muallimî vd., Meclisu dâireti’l-maarifi’l-usmâniyye, Haydarâbâd 1382/1962.
- Taberî, Ebû Ca‘fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd, *Târîhu’t-Taberî (Târîhu’r-rusûl ve’l-mulûk)*, (I-XI), Dâru’t-turâs, Beyrût 1387.
- Taberânî, Ebu’l-Kâsım Süleyman b. Ahmed b. Eyyûb (v. 360), *el-Mu‘cemu’l-kebir*, (I-XX), thk. Hamdî b. Abdilmecîd, Mektebetu’l-‘ulûm ve’l-hikem, Musul 1404/1983.
- Tahâvî, Ebû Ca‘fer Ahmed b. Muhammed b. Selâme (v. 321), *Şerhu Müşkili’l-âsâr*, (I-XVI), thk. Şu‘ayb el-Arnâvût, Müessesetu’r-risâle, 1415/1994.
- Tahâvî, *Şerhu Ma‘âni’l-âsâr*, (I-V), thk. M. Zührî en-Neccâr, M. Seyyid Câdulhak, ‘Âlemu’l-kütüb, 1414/1994.
- Tektuna, Mehmet ve Bebekoğlu, Sıdka, *Kilis Kültür Envanteri*, Kilis Valiliği Yay., Ankara 2008.
- Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ (v. 279), *Sünenu’t-Tirmizî*, (I-V), thk. A. Muhammed Şâkir vd., Mektebetu Mustafa Halebî, Kahire 1395/1975.
- Vâkıdî, Muhammed b. Ömer b. Vâkıd es-Sehmî (v. 207), *Futûhuş-Şâm*, (I-II), thk. Abdullatîf Abdurrahman, Dâru’l-kütübî’l-ilmîyye, Beyrût 1417/1997.
- Vâkıdî, Ebû ‘Abdillâh Muhammed b. ‘Umer b. Vâkıd (v. 207), *el-Megâzî*, (I-III), thk. Marsden Jones, Dâru’l-a‘lemî, Beyrût 1409/1989.
- Yücel, Ahmet, *Hadîs Usûlü*, İFAV Yay., İstanbul 2012.
- Zehebî, Ebû ‘Abdillâh Şemsuddîn Muhammed b. Ahmed, *Siyeru a‘lâmi’n-nübelâ*, (I-XXIII), thk. Şu‘ayb el-Arnâvût vd., Müessesetu’r-risâle, ts.
- Zehebî, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed, *Târîhu’l-islâm ve vefeyâtu’l-meşâhîr ve’l-a‘lâm*, thk. ‘Umer Abdusselâm et-Tedmîrî, Dâru’l-kitâbî’l-‘arabî, Beyrût 1413/1993.
- Ziriklî, Hayruddîn, *el-A‘lâm*, Dâru’l-‘ilm li’l-melâyiyyîn, Beyrût 1984.